

פתח דבר

"מאי דכתיב 'אהב ה' סערי ליון מכל מסכנות יעקב' אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות והיינו דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (גמרא ברכות ח ע"א).

מתוך רצון להיות חלק מארבע אמות של הלכה, זוכים אנו לעסוק בבית המדרש בלמוד דבר ה' זו הלכה, בהלכות שבת-הלכה למעשה מתוך עיון בדברי אלקים חיים.

ע"מ לקשר את ידידינו היקרים לנעשה בבית מדרשנו, מוגשת לפניכם חוברת קטנה זו, בה מובאות מסקנות הדין למעשה באחד הנושאים בהם עסקנו בזמן החולף בבית המדרש.

בחרנו כראשית ביכורינו בהלכות חימום מאכלים בשבת, מתוך ידיעה כי הלכות אלו נוגעות למעשה בכל בית ובית ובכל שבת ושבת.

הלכות אלו עיקרם מיוסד על דברי השולחן ערוך באו"ח סימן רנ"ג, תוך תוספת נופך מתוך עיון בדברי חז"ל ובפוסקים. כמו"כ הבאנו מספר חידושי דינים הנוגעים למציאויות חדשות שלא היו קיימות בעבר.

את החוברת חילקנו לשני חלקים: תחילתה מסקנות הדיון למעשה, מסודרים על פי סדר השולחן ערוך בסי' רנ"ג, כתובים בלשון המובנת לכל (כך שגם מי שאינו מצוי בעומק הסוגיות יוכל ללמוד ממנו הלכה למעשה), בחלקה השני של החוברת כתבנו מקורות וביאורים לכל הלכה כך שכל הרוצה להרחיב בלימוד הדברים במקורותיהם ובסברותיהם יוכל לעשות זאת בנקל (בתוך ההלכות שבחלק הראשון מצוינות הפניות לחלקה השני של החוברת).

"ומתלמידי יותר מכולן" תודה גדולה לכל אברכי הכולל היקרים המחכימים אותי בכל יום ויום, תודה מיוחדת לאברכים שסייעו בהוצאת חוברת זו. "יהי רצון מלפניך ה' אלקי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה".

גיורא ברנר

בית מדרש להלכה - גבעת אסף

שו"ע סע' א' – חימום תבשילים מערב שבת לצורך שבת

חידושי הדינים למעשה

א. גזירת "שמא יחתה" – חז"ל הגבילו את ההיתר לחמם תבשילים מער"ש לשבת לתנאים מסויימים. סיבת ההגבלות היא החשש שמא אדם יבוא לשנות בשבת את מצב האש שמחממת את התבשיל לצורך זירוז חימומו של התבשיל, ובלשון חז"ל נקרא חשש זה "שמא יחתה בגחלים"^א.

דין חימום מאכלים מער"ש לשבת תלוי בשני גורמים: א. מצב מקור החום שעליו מחמם את המאכלים. ב. רמת הבישול של התבשיל אותו ברצונו לחמם.^ב

ב. מצב מקור החום – חז"ל חילקו בין אש גלויה שיש חשש שאדם יבוא לגעת בה (ע"מ ללבות את האש וכד') לבין אש מכוסה (בלשון חז"ל "גרוף וקטום") בה לא חוששים שמא יגע באש.^ג

ג. חימום מאכלים לצורך שבת ע"ג אש גלויה – ע"ג אש גלויה אסור להניח מער"ש תבשילים לחמם א"כ נתבשלו מספיק (וכמו שנבאר לקמן אות ט), לעומת זאת ע"ג אש שאינה גלויה מותר לחמם מער"ש מאכלים בכל מצב שהוא לצורך אכילתם בשבת.

ד. חימום מאכלים ע"ג להבת גז שאינה מכוסה – כתבו האחרונים כי להבת גז גלויה דינה כאש גלויה ששייך בה גזירת חז"ל "שמא יחתה" ואסור לחמם עליה תבשילים מער"ש א"כ נתבשלו כנדרש מער"ש (וכשיעור שנבאר לקמן אות ט)^ד.

ה. חימום ע"ג להבת גז המכוסה בטס מתכת – דעת רוב הפוסקים שאם כיסה את האש בטס מתכת (כגון ב'בל"ך') נחשבת האש כגרופה וקטומה ואין בה חשש שמא יחתה באש, וממילא יהיה מותר לחמם

עליה מער"ש כל תבשיל שירצה בלי להתחשב בשאלה כמה נתבשל כבר^ה.

אמנם יש הפוסקים שאף שכיסה את האש בטס מתכת אין דינה כאש גרופה וקטומה אלא כאש גלויה, וממילא יהיה אסור לחמם עליה תבשילים מער"ש אא"כ נתבשלו כנדרש מער"ש (וכשיעור שנבאר לקמן אות ט).^ו

ו. **ביסוי הכפתורים של כירי הגז** – נחלקו הפוסקים האם צריך לכסות את הכפתורים של כירי הגז (שהרי שינוי עוצמת האש בגז היא ע"י סיבוב הכפתורים). יש אומרים שדי במה שיכסה רק את להבת הגז בטס מתכת (כנ"ל). יש אומרים שדי במה שיכסה רק את כפתורי הגז (ואין צורך לכסות את הלהבה). אמנם דעת הרבה פוסקים שיכסה גם את הלהבה וגם את הכפתורים.^ז

ז. **חימום מאכלים לצורך שבת ע"ג פלטה חשמלית** – דעת רובם הגדול של הפוסקים שפלטה חשמלית של שבת דינה כאש מכוסה (גרופה וקטומה) ומותר להשאיר עליה תבשיל מער"ש בכל מצב שהוא (אפילו אם בכניסת שבת אינו ראוי כלל לאכילה).^ח

ח. **חימום מאכלים מער"ש בתוך תנור אפיה** – חז"ל כתבו שבתנור לא תועיל גריפה או קטימה (ותמיד דינו כאש גלויה) ולכן אסור להשהות בו מער"ש כל מאכל שאסור להשהות ע"ג אש גלויה^ט. אמנם כתבו הפוסקים שכל זה בתנורים שבימי חז"ל אך בתנורים שלנו מועילה גריפה וקטימה. ע"פ זה כתבו להתיר להשהות מער"ש בתנורי אפיה חשמליים שלנו ובתנאי שגופי החימום אינם גלויים (ואם הם גלויים יכול לכסותם בטס מתכת או בנייר כסף עבה), ויקפיד לפתוח את התנור בשעה שגופי החימום פועלים.^י

ט. **רמת הבישול של המאכל שברצונו לחמם** – מאכל שהתחיל להתבשל ולא התבשל דיו אסור לחממו ע"ג אש גלויה (משום החשש "שמא יחתה").

ישנה מחלוקת כמה צריך שהמאכל יהיה מבושל ע"מ להתיר לחממו מער"ש ע"ג אש גלויה, יש אומרים שדי בכך שהמאכל מבושל באופן חלקי כך שהוא ראוי בדוחק לאכילה (מצב זה נקרא בלשון חז"ל "מאכל בן דרוסאי"), ויש אומרים שרק במאכל שהוא מבושל כל צורכו וגם מצטמק ורע לו (דהיינו שהאדם עצוב במה שהמאכל מצטמק וכמו שנבאר לקמן אות יב) מותר לחממו לצורך שבת על גבי אש גלויה.

למעשה האשכנזים הרגילים לפסוק כדעת הרמ"א נוהגים להקל ולהתיר לחמם מער"ש ע"ג אש גלויה, כל מאכל שבושל מער"ש בישול חלקי (כשיעור מאכל בן דרוסאי) ולא חוששים לכך שיבוא לשנות בשבת את מצב האש²¹.

לעומת זאת בדעת מרן השו"ע (שכמותו נוהגים בד"כ הספרדים) מצאנו מחלוקת, יש אומרים שדעת השו"ע שאין להתיר לחמם תבשיל מער"ש ע"ג אש גלויה א"כ הוא מבושל כל צורכו ומצטמק ורע לו, ויש אומרים שגם השו"ע מודה לרמ"א להתיר לחמם מער"ש ע"ג אש גלויה, כל תבשיל שנתבשל מער"ש כשיעור מאכל בן דרוסאי²².

י. הגדרת מאכל בן דרוסאי – מרגע שהגיע המאכל לשיעור בן דרוסאי נחשב המאכל לראוי לאכילה בדוחק ולא חוששים (לפי הדעה המקילה הנ"ל בסע' ט) שאדם יבוא לחתות באש ע"מ לזרז את בישול המאכל. יש אומרים ששיעור מאכל בן דרוסאי הוא חצי בישול ויש אומרים שהוא שלישי בישול, למעשה השו"ע בהלכות שבת פסק לחומרא שהשיעור הוא חצי בישול, אך האחרונים כתבו שבשעת הדחק אפשר להקל אף בתבשיל שנתבשל מער"ש שלישי בישול²³.

יא. כיצד משערים אם המאכל הגיע לשיעור בן דרוסאי – יש אומרים שע"מ לדעת אם המאכל הגיע לשיעור מאכל בן דרוסאי יש לחשב את סך כל תהליך הבישול מרגע שהתבשיל הגיע לחום יד

סולדת ועד סוף הבישול, חצי (וי"א שלישי) מזמן זה הוא שיעור מאכל בן דרוסאי. לעומתם יש אומרים כי אין למדוד לפי שיעור זמן אלא יש לבדוק האם המאכל ראוי לאכילה בדוחק ואז הוא נחשב מבושל בשיעור בן דרוסאי⁷.

יב. הגדרת מצטמק ורע לו – כל תבשיל שאדם שמח כשהוא יבש ומצטמק נחשב מצטמק ויפה לו ואסור להשהותו (לדעה המחמירה הנ"ל סע' ט') ע"ג אש גלויה (כי חוששין שמא יבא לחתות תחתיו כדי שיצטמק), אבל מאכל שאדם עצוב בהצטמקו ובהתייבשותו הרי זה מצטמק ורע לו ומותר (לכו"ע) להשהותו מער"ש ע"ג אש גלויה. אמנם כתבו חלק מהפוסקים שכל מאכל שאדם מסופק אם הוא מצטמק ורע או לא ראוי להחמיר ולהחשיבו כמצטמק ויפה לו¹⁰.

יג. תבשיל שיש בו גם מצטמק ורע לו וגם מצטמק וטוב לו – תבשיל שיש בו גם מרכיב שהוא מצטמק ויפה לו וגם מרכיב שהוא מצטמק ורע לו הולכים אחר רובו, שכיון שרובו מטצמק ורע לו לא חיישינן שיחתה¹¹.

יד. השהיית בשר לא מבושל כלל ע"ג אש גלויה לצורך שבת – בשר חי שלא נתבשל כלל מער"ש, וכן כל תבשיל שיש בתוכו חתיכת בשר חי שלא נתבשל כלל מער"ש, מותר להשהותו מער"ש ע"ג אש גלויה ובלבד שהמדובר הוא בבשר שלא יוכל להיות מוכן עד סוף זמן סעודת ליל שבת¹².

טו. הגדרת הבשר כלא מבושל כלל – נחלקו הפוסקים מתי נחשב הבשר כלא נתבשל כלל לפני שבת, יש אומרים שצריך שבזמן שקיעת החמה לא יגיע התבשיל לחום יד סולדת, יש אומרים שצריך שהמים שבסיר לא יגיעו לרתיחה (100 מעלות) קודם שקיעת החמה, יש אומרים שצריך שבזמן שקיעת החמה לא התחיל עדיין הבשר להתרכך, ויש אומרים שכל שהניחו חי סמוך ממש לשעה שקיבל שבת

(ואפי' הוא זמן רב קודם שקיעת החמה) נחשב הבשר כלא נתבשל כלל קודם שבת^ח.

טז. **הטמנה במקצת** – קדרה המבושלת מספיק מער"ש (לדעה א' מבושל כל צורכו ומצטמק ורע לו ולדעה ב' כמאכל בן דרוסאי) דעת השו"ע שאף שמותר לחממה ע"ג אש גלויה, אסור להניחה ישירות ע"ג הגחלים, משום שנחשב הדבר כהטמנה בדבר המוסיף הבל (חום). ודעת הרמ"א שמותר להניח את הקדרה אפילו ישירות ע"ג הגחלים (שכיון שאינה מכוסה מכל צדדיה אין הדבר נחשב כהטמנה) ובלבד שיניחה בצורה כזו שלא ידליק או יכבה גחלים בשעה שמוציא את הקדירה מהאש^ט.

יז. **חשש הטמנה במקצת בלהבת הגז** – לדעת הרמ"א (המקל בהטמנה במקצת) מותר להשהות מער"ש קדירה (שהתבשיל בה מבושל מספיק מער"ש כנ"ל אות ט) ע"ג להבת הגז ואפילו אם הקדירה נוגעת ממש באש, אמנם לדעת השו"ע (המחמיר בהטמה במקצת) נחלקו האחרונים האם יהיה מותר להשהות בצורה זו, יש האומרים שכמו בגחלים גם כאן יאסור השו"ע מטעם הטמנה במקצת, ויש אומרים שבלהבת גז גם השו"ע מודה להתיר².

יח. **חשש הטמנה במקצת בבלך ובפלטה חשמלית** – דעת רוב הפוסקים שאף לפי השו"ע (וכל שכן לדעת הרמ"א) מותר להשהות מער"ש ע"ג פלטה חשמלית או בל"ך ואין בכך חשש "הטמנה במקצת". אמנם יש מהפוסקים שחששו להטמנה במקצת גם במקרים אלה (והתירו להניח ישירות על הפלטה רק בפלטה מיוחדת שיש לה דופן כפולה והפסק אויר בין הדפנות)^{כא}.

שו"ע סעיף ב' – החזרת מאכל ע"ג האש בשבת

חידושי הדינים למעשה

א. התנאים להתיר החזרה בשבת – קדירה ובא מאכל המבושל כל צורכו, שהורידה מע"ג האש בשבת התירו חז"ל להחזירה ע"ג האש ובתנאי שיתקיימו מס' תנאים בעת החזרת הקדירה^{כב}.

לדעת השו"ע התנאים הם: א. האש שמחזיר על גבה צריכה להיות מכוסה (גרופה וקטומה)^{כג}. ב. המאכל שבקדירה מבושל כל צורכו וחם בחום יד סולדת (ואם מדובר במאכל יבש לגמרי מותר להחזירו אפי' נצטנן לגמרי)^{כד}. ג. משעה שהוריד את הקדירה מע"ג האש לא הניחה ע"ג הקרקע^{כה}. ד. מחזיר את הקדירה ע"ג האש או התנור ולא לתוך התנור.

לדעת הרמ"א התנאים הם: א. האש שמחזיר על גבה היא מכוסה (גרופה וקטומה). ב. המאכל שבקדירה מבושל כל צורכו^{כז}, ולא נצטנן לגמרי (ואם מדובר במאכל יבש לגמרי מותר להחזירו אפי' נצטנן לגמרי). ג. משעה שהוריד את הקדירה מע"ג האש הוא מחזיקה בידו^{כח}. ד. מחזיר את הקדירה ע"ג האש או התנור ולא לתוך התנור. ה. משעה שהורידה מהאש היה בדעתו להחזירה אח"כ ע"ג האש.

ב. אינה בידו והיה בדעתו להחזיר – אף החוששים לדעת הרמ"א יכולים להקל להחזיר במקרה שהיה דעתו להחזיר והניח את הקדרה ע"ג כסא וכד' (אך אם הניחה ממש ע"ג הקרקע אסור להחזיר)^{כט}. ג. עודה בידו ולא היה בדעתו להחזיר – אף החוששים לדעת הרמ"א יכולים להקל להחזיר במקרה שהקדרה עודה בידו ולא היה בדעתו להחזיר^{כט}.

ד. הניחו ע"ג שיש או שולחן – יש אומרים שאם הניח את הקדרה ע"ג השיש או השולחן נחשב הדבר כהניחו ע"ג קרקע ויש אומרים שנחשב הדבר כהניחו ע"ג כסא וכד'ל.

ה. החזרה ע"ג מקור חום אחר – קדרה שהייתה מונחת ע"ג כירה (או כל מקור חום אחר) מותר להחזירה ע"ג כירה אחרת שלא הייתה מונחת עליה מתחילה (ובתנאי שנתקיימו שאר תנאי החזרה) ואפילו אם הכירה שהייתה מונחת עליה מתחילה חמה פחות מזו שמחזיר על גבה^{לא}.

ו. תבשיל שנטלו מהאש בשבת ומחזירו בשבת – יש אומרים שהצורך שיתקיימו כל תנאי החזרה הוא דווקא במקרה שנטל את הקדרה מעל גבי האש לפני שבת ובה להחזירה בשבת, אך אם נטלה בשבת ובה להחזירה בשבת אין צריך להקפיד שלא להניחה ע"ג קרקע ושתהיה דעתו להחזיר, ורק יקפיד שלא יחזיר ע"ג אש גלויה. ולמעשה ראוי שלא לסמוך על דעה זו אא"כ הוא שעת הדחק^{לב}.

ז. הטמנת תבשיל שהורידו בשבת מעל האש – קדירה שהורידה בשבת מע"ג הפלטה (או מקור חום אחר) אסור אח"כ לטומנה בתוך שמיכות וכד' ע"מ לשמור חומה^{לג}.

ח. החזרת הקדרה בער"ש סמוך לשבת – יש אומרים שאם הוריד קדירה מבושלת כל צורכה מהאש (או מקור חום אחר) בער"ש סמוך לזמן שמקבלים שבת, אסור להחזירה (אפילו בער"ש) ע"ג אש גלויה. ונקרא 'סמוך לשבת' כל שהוא סמוך כ"כ שאם הייתה הקדירה מצטננת לא היה מספיק להרתיחה לפני כניסת השבת, ויש מקילין בזה ומתירים להחזיר את הקדירה (לפני כניסת שבת) ע"ג אש גלויה, והמנהג להקל אך טוב להחמיר במקום שאין צורך כ"כ^{לד}.

שו"ע סעיף ד' – הוספת מים לתבשיל בשבת

חידושי הדינים למעשה

א. הוספת מים בשבת לתבשיל המונח ע"ג האש – תבשיל מבושל כל צורכו המונח ע"ג פלטה ומתחיל להצטמק או להתייבש, דעת השו"ע שאסור להוסיף לתוכו מים רותחים מן המיחם בשבת, מחשש שמא האחד אינו חם מספיק ויבשל את השני. דעת הרמ"א שמותר להוסיף לתוכו מים חמים מהמיחם (אא"כ אחד מהם נצטנן לגמרי)^ה, יש אומרים שאת המים ישפוך דווקא ישירות מהמיחם ויש אומרים שיכול לערות מהמיחם לכוס (או לכלי אחר) ומהכוס לשפוך לתוך הקדירה^ו.

ב. העברת מאכל יבש מקדירה אחת לקדירה השניה – שתי קדירות שע"ג הפלטה ובשניהם מאכלים יבשים, מותר להוציא מאכל מקדירה אחת ולהכניסו לקדירה השניה^ז.

ג. עירוב רוטב וקטניות רותחים – הרוצה לאכול בשבת קטניות רותחות ולערות עליהם רוטב רותח, יתן קודם את הרוטב לתוך הצלחת ורק אח"כ את הקטניות^ח.

שו"ע סעיף ה' – חימום מאכלים בתחילה בשבת

חידושי הדינים למעשה

א. חימום מאכלים בצורה שאין דרך לבשל בה – מאכל קר ויבש המבושל כ"צ (שאין בו עוד איסור בישול) מותר לחממו בתחילה בשבת בצורה משונה שאין דרך לבשל כך (בלשון השו"ע "שאין דרך בישול בכך") כיון שהרואה זאת לא יחשוב שהוא מבשל בשבת^ט.

ב. הגדרת 'אין דרך בישול בכך' – נחלקו הפוסקים איזו צורת חימום נחשבת מספיק משונה ע"מ שתחשב ש'אין דרך בישול בכך'. יש אומרים שכל חימום בצורה שבד"כ אין מבשל בה בימות החול נחשב הדבר כ'אין דרך בישול בכך' ומותר לחמם כך בשבת. יש אומרים שההיתר הוא רק בצורה יותר משונה כגון כשמניח קדירה (עם מאכל יבש מבושל כ"צ) ע"ג קדירה שיש בה תבשיל הנמצאת ע"ג האש מער"ש וכד', אך בשינוי קל מכך אין להתיר לחמם בתחילה בשבת^מ.

ג. נתינת מאכלים יבשים ע"ג פלטה או בל"ך בתחילה בשבת – דעת הרבה פוסקים להתיר להניח בתחילה בשבת כלי עם מאכל יבש מבושל כ"צ וקר (כגון שניצל וכד') ישירות ע"ג בל"ך או פלטה, ואין לחשוש בכך שיראה כבישול כיון שאין דרך לבשל כך בימות החול. אמנם יש מהפוסקים שאוסרים לחמם בצורה זו ומצריכים להניח הפסק נוסף (כגון כלי ריק) ע"ג הבלך (או הפלטה) מתחת לכלי עם המאכל, ויש המחמירים יותר ומתירים להניח את הכלי עם המאכל דווקא ע"ג קדרה שיש בה תבשיל המונחת ע"ג ההבל"ך (או הפלטה) מער"ש^{מא}.

^א גמרא שבת ל"ו ע"ב וברש"י ד"ה עד שיגרוף ותוס' ד"ה לא.

^ב **כתוב במשנה** (שבת ל"ו ע"ב) "כירה שהסיקה בקש או בגבבה נותנין עליה תבשיל, בגפת או בעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר". **ושאלו בגמ'** (שם) האי לא יתן לא יחזיר הוא אבל לשהות משהין אע"פ שאינו גו"ק ומני חנניה היא דתניא חנניה אומר כל שהוא כמאב"ד מותר להשהותו ע"ג כירה שאינה גו"ק, או דילמא לשהות תנן ואי גו"ק אין אי לא לא וכ"ש להחזיר (והיינו כחכמים דפליגי על חנניה) ולא איפשטא. **ובהמשך הגמ'** (ל"ז) איתא בשם ר' יצחק בר נחמני א"ר הושעיא ובשם רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שקטמה והובערה משהין עליה חמין שהוחמו כ"צ ורצתה הגמ' להוכיח מכאן שמצטמק ויפה לו מותר אפי' באינו גו"ק, ותירצה הגמ' ששאני התם דקטם, ומשמע דאסור להשהות מצטמק ויפה לו בכירה שאינה גו"ק. **לאחר מכן** הביאה הגמ' "א"ר ששת א"ר יוחנן כירה שהסיקה בגפת ועצים משהין עליה חמין שלא הוחמו כ"צ ותבשיל שלא בישל כ"צ עקר לא יחזיר עד שיגרוף או עד שיתן את האפר (ומשמע שמותר להשהות ע"ג כירה שאינה גו"ק אפי' דבר שאינו מבושל כ"צ והיינו כחנניה) אמר רבא תרווייהו תננהי לשהות תנינא אין נותנין את הפת לתנור עם חשיכה אלא כדי שיקרמו פניה הא קרמו פניה שרי, להחזיר נמי תנינא ב"ה אומרים אף מחזירין וכו'". **ונחלקו הראשונים** איזה מהגמרות לתפוס לעיקר, י"א שהעיקר כמסקנת הגמ' דר' יצחק בר נחמני ורבה בר בר חנה שאם לא גו"ק אסור להשהותה אא"כ התבשיל מבושל כ"צ ומצטמק ורע לו וכדעת חכמים דפליגי על חנניה (כן דעת הר"ף, שאילתות, ר"י ברצלוני, רמב"ם ורמב"ן). וי"א שהעיקר כגמ' דר' ששת וכפי שהוכיח רבא מהמשנה שמותר להשהות על כירה שאינה גו"ק אפי' תבשיל שרק בושל כמאב"ד וכדעת חנניה (כן דעת רש"י, ר' האי גאון, ר"ח, תוס', רשב"א, סמ"ג, סמ"ק, תרומה, הגה"מ, רא"ש ואו"ז). **[ישנה דעה שלישית להרז"ה דס"ל** שלהחזיר תנן וכחנניה אלא שהוא מפרש זאת אחרת שבתבשיל שבטבעו מצטמק ורע לו מותר להשהותו ע"ג כירה שאינה גו"ק אפי' אינו מבושל אלא כמאב"ד, אך בתבשיל שבטבעו הוא מצטמק ויפה לו אזי במבושל כמאב"ד אסור לכו"ע ובמבושל כ"צ הוא מחלוקת בגמ' ויש ללכת לפי המנהג בזה וסיים בזה "ואנן דלית לאן מנהגא נקטינן כבני מערבא דשרו".]

^ג **במשנה שבת** (ל"ו ע"ב) נזכר שאסור להשהות (תבשיל שלא בושל דיו) ע"ג כירה שהסיקו אותה בגפת או בעצים כל עוד לא קטם או גרף את הגחלים, וזאת משום החשש שמא יחתה בגחלים ע"מ להגדיל את האש ולזרז את הבישול או החימום

(לעומת זאת אם הוסקה הכירה בקש או בגבבה אין צורך לגרוף או לקטום וזאת משום שאין כ"כ תועלת בחיתוי בגחלים וממילא איננו חוששים שיבואו לחתות בשבת עי' משנ"ב ס"ק י"ט). **בעניין הגריפה** המוזכרת במשנה מצאנו בירושלמי (שבת פ"ג ה"א) "צריך לטאט בידו" ונחלקו הראשונים בהגדרת הגריפה, דעת רוב הראשונים שצריך שיוציא כל הגחלים מהכירה וכן נפסק להלכה (משנ"ב ס"ק י"ג) ודעת הרז"ה והר"ן שצריך רק לגרוף הגחלים מתחת המקום שמניח הקדירה אך אינו צריך להוציאם מהכירה, ודעת הריטב"א שדי במה שמוציא את הגחלים הלוחשות בלבד. **ובעניין הגדרת קטימה** כתבו הפוסקים שדי בקטימה בעובי כל שהוא ע"ג כל הגחלים, ואפילו חזרה והובערה האש בכירה מותר וטעם הדבר שכיון שגילה דעתו דלא בעי לגחלים, סגי, שבודאי לא יבוא לחתות (עי' מג"א ס"ק ג ומשנ"ב ס"ק י"ד). **בבהל"כ** (מתר להשהות) כתב שכירה שהוסקה בקש וגבבה נחשבת כגו"ק לכל דבריה והיינו דשרי גם להחזיר עליה וכו', עוד כתב הבהל"כ (ד"ה 'אפילו') להסתפק אם ההיתר בקש וגבבה הוא בשעה שהאש בוערת ממש.

^ד **דעת רוב הפוסקים** שלהבת גז נחשבת כאש גלויה ששייך בה גזירת שמא יחתה (שהרי יכול לשנות את גודל הלהבה ע"י סיבוב כפתורי הגז) וע"מ להתיר לחמם עליה מער"ש תבשיל שלא נתבשל מספיק צריך לכסותה, ורק חלקו הפוסקים בשאלה האם צריך לכסות דווקא את להבת הגז או שצריך לכסות דווקא את הכפתורים של כירי הגז או שצריך לכסות את שניהם.

[**אמנם לענ"ד** יש להעיר בכל דין זה, שהרי גזירת חז"ל 'שמא יחתה בגחלים' משמעותה שחוששים אנו שמא יראה האדם כי האש דועכת וע"מ ללבותה מחדש יחתה בגחלים (ויעבור על איסור מבעיר). והנה לכאורה כל חשש זה הוא דווקא באש שדרכה לדעוך במשך הזמן (כגון בגחלים) ויש תועלת להפסיק את הדעיכה במה שיחתה בה, אמנם באש שלא שייך בה דעיכה לכאורה לא יהיה שייך לגזור שמא יחתה, וא"כ באש שמקורה בגז היה לנו לומר שלא יהיה שייך לגזור שמא יחתה, שהרי כל עוד יש גז בבלוני הגז לא תדעך האש וכאשר יגמר הגז בבלונים לא יהיה כל תועלת בסיבוב כפתורי הגז. **כעין זה** מצאנו בשו"ת אגרו"מ (או"ח א' סי' צ"ג) שמתחילה כתב לדמות האש שבכירי הגז לקש וגבבה (בגמרא שבת דף ל"ו ע"ב כתוב שדווקא בכירה שהסיקו בתוכה גפת ועצים שייכת גזירת שמא יחתה אך בקש וגבבה אין גזרה זו שייכת) שהרי בגוף הגז לא שייך חיתוי כמו בקש ורק בעצים ופחמים וכד' תגדל האש מחמת החיתוי וממילא נצטרך לחשוש

שמא יחתה, אך בגז שאין תועלת בחיטוי יהיה מותר לכאורה ולא נחשוש שמא יחתה (גם אם לא יכסה האש). וכעין זה מצאנו בשו"ע סי' שי"ח סע' ג' לגבי בישול בתולדות חמה ותולדות האור וכתב שם בחי' רע"א שנ"ל שמותר להשהות בער"ש על תולדות האור דכיון דלא שייך ביה שמא יחתה לא גרע מגו"ק. וא"כ ה"ה בגז דכיון שלא שייך בו חיתוי לא גרע מגו"ק. ומצאתי כדברינו בשו"ת יבי"א (ח"ו סי' ל"ב) שהביא בשם הגר"ג הלוי הורביץ שכל שלא שייך בו שעוצמת האש תדעך לא חיישינן לחיתוי וא"כ ה"ה לגז כיון שזרימת הגז גורמת ללהבה קבועה כל הזמן אזי אין חשש שמא יחתה באש. ונלענ"ד להביא הוכחה שלא שייך בגז כלל שמא יחתה (אפי' אין האש מכוסה) והוא ממה דאיתא במשנה (דף כ ע"א) "ומאחזין את האור במדורת בית המוקד ובגבולין כדי שתאחוז האור ברובו ר' יהודה אומר בפחמין כל שהוא" ועל דברי ר' יהודה פרש"י "אם היתה מדורת פחמין אין צריך להאחיז בהן האור אלא כל שהוא והיא דולקת והולכת דאין דרכה להיות כבה והולכת וא"צ לחתות בהן" (ודברי ר' יהודה הובאו בשו"ע סי' רנ"ה סע' ב' ובט"ז שם ס"ק ב'). וא"כ מפורש ברש"י שכל חשש חיתוי הוא דווקא בדבר ששייך בו דעיכה אך אש שקיומה מובטח אין שום חשש שמא יחתה בה וממילא לא יצריכו בה גו"ק, ונ"ל פשוט שאם נאמר שבמדורת פחמים לא שייך בה דעיכה א"כ ודאי שה"ה ללהבת גז. בעניין הוכחה זו מדין מדורה של פחמים שלחתי שאלה להגר"א נבנצל שליט"א ולהגר"ד ליאור שליט"א ושנייהם השיבו לי שנראה שיש לחלק בין אש העומדת לחימום הגוף בה פחות חששו לחיתוי ובין אש העומדת לבישול וחימום מאכלים בה יותר חששו לחיתוי, וממילא אין להוכיח מדין מדורה של פחמים (העומדת לחימום הבית והגוף) לעניין כירי הגז (העומדים לבישול וחימום מאכלים) וע"ע בזה בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' קס"ה), שו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' נ'), שו"ת מהר"ם בריסק (ח"ב סי' ע"ו), שו"ת דבר חברון (או"ח סי' רל"ג-רל"ד).

^ה עיין מג"א (ס"ק ל"א), משנ"ב (ס"ק פ"א), שו"ת מהר"ם בריסק (ח"ב סי' ע"ו), שו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' נ) שו"ת אג"מ (ח"א סי' צ"ג), שו"ת שבה"ל (ח"א סי' צ"א), שו"ת יבי"א (ח"ו או"ח סי' ל"ב), שו"ת אור לציון (ח"ב פי"ז סע' א'), שש"כ (פ"א ס"ק נ"ד), ילק"י (שבת ח"א עמ' צ"ב) ומנוחת אהבה (ח"א עמ' מ"ג) עיי"ש.

^י חזו"א (סי' ל"ז ס"ק ט' וי"א), ברית עולם (הלכ' שהייה בסוף הסי'). [ראיתי בספר 'שבת לישראל' (עמ' תס"ט) שהביא תשובה בע"פ מהגר"ח קנייבסקי שליט"א שגם דעת המשנ"ב בדיון טס להחמיר כמו החזו"א ורצה להוכיח זאת מהבה"ל כ' ברנ"ג

ד"ה 'ליתן'. והנה הבהל"כ שם הביא לדברי רש"י (דף ל"ז שע"פ דבריו כתב החזו"א להחמיר) שמשמע מהם שע"ג כיסוי הכירה נחשב ע"ג ולא גו"ק והוסיף שם שדעת הרמב"ם נראת שס"ל שעל כיסויה נחשב גו"ק. והנה אם נאמר שממה שהביא לרש"י משמע דס"ל שע"ג כיסוי אינו גו"ק א"כ תהיה סתירה במשנ"ב, שהרי בס"ק פ"א הביא את דברי המג"א המתיר לשים ע"ג המעזיבה דחשיב כגרוף וקטום ורק ציין שם לדברי רע"א שס"ל שאין להתיר לתת ע"ג לכתחילה, אך בחזרה ובשהיית תבשיל שאינו מבושל כ"צ גם הם מודים בברור להתיר (ודברים אלה נראה לענ"ד שמוכח גם מדברי המשנ"ב בסי' ש"ח בכמה מקומות). ולכן נצטרך לומר שהמשנ"ב ס"ל לדינא כדעת הרמב"ם שהביא בבהל"כ שם. עוד אפשר לתרץ שהרי הבית מאיר (סע' ג') הסביר שרש"י החמיר דווקא בכיסוי הקבוע ע"ג התנור אך בכיסוי מיוחד לשבת גם הוא מודה להתיר, ובשו"ת מהר"ם שיק (או"ח קי"ז) כתב שרש"י אוסר דווקא בכיסוי חלקי, וממילא נוכל לומר שגם המשנ"ב ס"ל כאחד מחילוקים אלה ולכן לא ס"ל ברש"י לאסור בכל כיסוי שע"ג התנור. וממילא אם נאמר ככל אחד מהתירוצים הרי שודאי המשנ"ב ס"ל שטס מתכת מועיל שיהיה גו"ק.

¹ בשו"ת אגרו"מ (שם) דן בשאלה האם צריך לכסות את הכפתורים של כירי הגז וכתב שנראה שא"צ לכסותם שהרי מבואר בגמ' שגזרו שמא יחתה בגוף הגחלים והאש אך לשמא יביא עוד גחלים מבחוץ לא חששו כלל (שאל"כ היה לנו לאסור גם בקש וגבבה) וממילא גם משום שמא יסובב כפתורי הגז אין לנו לאסור. אמנם במסקנת הדברים כתב האג"מ שבגוף האש צריך לעשות היכר במה שמכסה אותה ע"י פח מתכת וגם את הכפתורים יותר טוב שיכסה כדי שהיכר יהיה גם במקום החיתוי, אמנם הוסיף כיון שמעיקר הדין נראה שמותר אף בלא כיסוי הכפתורים אין למחות במי שמקל בזה. ובשו"ת שבה"ל (ח"א סי' צ"א) הלך בדרך קצת שונה בזה וכתב כסברת האגרו"מ שבאש שאינה מגחלים לא שייך חיתוי וכל מה שאנו מכסים אותה היא מחומרה אמנם הוא לא חילק כאגרו"מ בין גזירה בגוף האש שגזרו ובין גזירה שמה יביא עוד עצים מבחוץ והוא ס"ל שחייבים לכסות הכפתורים (וע"ע בשבה"ל ח"ג סי' מ"ט). אמנם בילק"י (שבת א' עמ' צ"ב סד"ה 'ואם מניח') כתב שאין צריך לכסות את הכפתורים כיון שהיכר שיש בנתינת הטס ע"ג האש מועיל גם לעניין הכפתורים, וכ"כ במנוחת אהבה (ח"א פ"ג ה"ה).

² בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ה סי' ל"ד) כתב מתחילה שצלחת חימום חשמלית היא "כגחלת ממש" וחוטי החשמל עם הברזל שמכסה אותם הם כמקשה אחת והרי

זה כנותן ע"ג האש ממש ואסור להחזיר ע"ג הפלטה אם לא כיסה אותה בטס וכד'. אך נראה לשאול בדב"ק מדוע מחמיר מכח מה שמחשיב הכל כמקשה אחת והרי אין שום יכולת לחתות באש הפלטה ואפי' להגיעה לגופי החימום של הפלטה א"א כיון שהכיסוי שלמעלה מחובר בברגים. ובאמת בתשובה מאוחרת יותר (ח"ז סי' כ"ח אות ח') חזר בו הישכיל עבדי מאיסורו והוסיף דפלטה אף עדיפה מטס מתכת עיי"ש שהרי ממה שקוראים לה "פלטה של שבת" מוכח שכל מטרתה חימום ולא בישול. ובאמת רבו האחרונים שפסקו שפלטה דינה גו"ק, עיין שו"ת הר צבי (או"ח סי' קל"ו), שו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' כ"ו), שו"ת יביע אומר (ח"ו סי' ל"ב), נתיבי עם (סי' רנ"ג), שש"כ (פ"א סע' כ"ה), ילק"י (שבת א' סי' רנ"ג סע' א'), מנוחת אהבה (ח"א פ"ג סע' י"ב). ובסברת ההיתר יש לצרף (לטעם המובא לעיל בשם הישכיל עבדי) להתיר את מה שהבאנו מחלק מהפוסקים לגבי גז שאף אם יגע באש אין לו יכולת לשנות משהו בגוף האש ולהגדילה וממילא לא שייך שמא יחתה, והרי ה"ה בחוטי להט חשמליים. ועוד יש לצרף את הסברא שבדבר שאין דרכו לדעוך (כגון גז שלא כמו בעצים ופחמים) הרי שלא שייך שמא יחתה, וכמו שהוכחנו לעיל מרש"י, וודאי שה"ה לפלטה חשמלית. [אמנם עיין בשו"ת שמש ומגן (ח"א סי' נ"ה) שכתב למסקנה שדין הפלטה כולה כמקשה אחת עם חוטי הלהט, והמתכת למעלה היא צורך הפלטה שבלעדיה היה חום הפלטה מתפזר ולא היה בה תועלת וממילא אין נחשבת פלטה גו"ק. ולענ"ד צ"ע בדבריו דהנה אף א"נ כדבריו הרי עדיין יש להקשות דמה לי בכך שאין המתכת העליונה כיסוי לאש, והרי בפועל בצורת בנינה של הפלטה שהמתכת העליונה מחוברת עם ברגים אין כל אפשרות לחתות באש ואף לא להגיע אליה וכמש"כ לעיל לשאול בדברי הרב ישכיל עבדי, וטעם זה מתווסף כמובן על כל הטעמים שכתבנו לעיל להתיר.] בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ז סי' כ"ח אות ט') ובספר ברית עולם (הלכות שהייה סע' כ"ו) כתבו שגם החזו"א (המחמיר בטס מתכת המכסה את להבת הגז כמש"כ לעיל הערה ו) סובר שפלטה חשמלית דינה כגרופה וקטומה ומותר להשהות עליה מער"ש כל תבשיל שהוא.

^ט במשנה שבת (ל"ח ע"ב) "תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו" ופרש"י "מתוך שקצר למעלה ורחב למטה, נקלט חומו לתוכו טפי מכירה". וברמב"ם (הל' שבת פ"ג ה"ה) כתב "אבל התנור אע"פ שגרף האש או כסה באפר או שהסיקוהו בקש או בגבבה אין משהין בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כ"צ או שבשל כ"צ ומצטמק ויפה לו, הואיל והבלו

חם ביותר אינו מסיח דעתו וחוששים שמא יחתה בזו האש המעוטה אע"פ שהיא אש קש וגבבה או מכוסה" (ועי' בב"י כאן שהביא ביאורים נוספים למה החמירו בתנור) וע"פ זה פסק השו"ע "ותנור אפי' אם הוסק בקש וגבבא אסור אפי' לסמוך לו, אפי' אם הוא גר"ק וכ"ש שאסור לשהות בתוכו או על גבו".

' בב"י הביא בשם הר"ן והכלבו ועו"ר שתנורים שלנו דינם ככירה, וטעם הדבר: א. אסרו דווקא בתנור של נחתומים שמסיקין שם תדיר. ב. אסרו דווקא בתנור שלהם שכיון שתחתיתו רחבה ועליונו צר חומו רב ביותר. ג. אסרו דווקא בתנורים שלהם שפתחם מלמעלה אך לא בתנורים שלנו שפתחם מהצד. [המעין בר"ן יראה שיש לכאן סתירה בדברים שהביא בשמו הב"י, במקום אחד (י"ז ע"ב ד"ה מתנ') כתב בשם ר"ח שתנורים שלנו דינם ככירה, ובהמשך הביא הב"י מהר"ן שתנורים שלנו דינם ככופח וצ"ע, ובדרכ"מ (ס"ק ד*) כתב בשם הר"ן דתנורים שלנו דינם ככירה, וע"ע בחזו"א (סי' ל"ז ס"ק ז).] ע"פ זה פסק הרמ"א "והתנורים שלנו דינם ככירה". המשנ"ב (ס"ק כ"ח) כתב שבתנור של נחתומים גם בתנורים שלנו יש להחמיר, אמנם החזו"א (סי' ל"ז ס"ק ז) כתב להקל גם בתנור של נחתומים שלנו כיון שפתחם מהצד.

ע"פ כל הנ"ל דנו הפוסקים בתנורי האפייה המצויים האם מותר להשהות בתוכו מער"ש לצורך שבת מאכלים שלא נתבשלו מספיק מער"ש, וכתבו הפוסקים (עי' ילק"י שבת א עמ' ק"א, מנו"א ח"ב פ"ג סע' ז) שתנורים שלנו שפתחם מהצד דינם ככירה (וממילא כל שכיסה את גופי החימום של התנור דינו כאש מכוסה), ובשו"ת אג"מ (או"ח ד' סי' ע"ד ס"ק כ"ו) הוסיף טעם להתיר שכיון שבתנורים שלנו יש תרמוסטט שלא מאפשר להם להתחמם ביותר דינם ככירה. ובעניין מש"כ שע"מ שיחשב התנור גר"ק צריך לכסות את גופי החימום הגלויים, כ"כ האחרונים (עי' בזה בס' הלכות שבת בשבת עמ' רי"ב) [אמנם נראה שהדין יהיה תלוי במחלוקת לגבי כיסוי כירי גז (הנ"ל) האם צריך לכסות את האש או את הכפתורים או את שנייהם, ובאמת יש פוסקים שכתבו גם לגבי תנור שטוב שיכסה גם את כפתורי התנור, וע"ע במנו"א (שם) שמשמע שדעתו שא"צ לכסות את גופי החימום של התנור אלא רק את הכפתורים של התנור.] ובעניין מש"כ שיפתח את התנור דווקא כשגופי החימום של התנור דולקים, סיבת הדבר היא שהדלקת וכיבוי גופי החימום משתנה מכוח פקודות התרמוסטט של התנור, וממילא כאשר יפתח את התנור כשגופי החימום מכובים יש חשש שמחמת כניסת האוויר מבחוץ ירד חומו של התנור והתרמוסטט ייתן הוראה לגופי

החימום להידלק וא"כ נמצא שהאדם משפיע באופן מידי על הדלקת גופי החימום של התנור (והדבר בעל משמעות מרובה בתנור שמחד חומו רב מאוד ומאידך פתחו גדול מאוד וע"ע בזה בס' הלכות שבת בשבת שם ס"ק 37). **ובעניין מה שמצוי בימנו תנורים עם 'מצב שבת', המיוחד במצב זה הוא שדליקת גופי החימום של התנור אינה מושפעת מהתרמוסטט אלא היא נדלקת ונכבית בזמנים קבועים וממילא אין כל השפעה מפתיחת וסגירת התנור על פעולתו. אמנם שמעתי מת"ח גדול המצוי בסוגיות אלה כי לצערנו בחלק גדול מהתנורים שכביכול יש בהם 'מצב שבת' אין זו המציאות באמת וגם כאשר התנור מכוון על מצב שבת הוא ממשיך להיות מושפע מהתרמוסטט ולכן יש לבדוק בימות החול את כל אחד מהתנורים האלה האם באמת כשהם מכוונים על מצב שבת אינם מושפעים כלל מפתיחת וסגירת הדלת ורק אז יהיה מותר לפתוח ולסגור אותם בשבת מתי שירצה.**

^{יא} **ביחס למחלוקת חנניה וחכמים כתב הרא"ש "ובשביל שרבו הדעות בהאי פיסקא וישראל אדוקים במצוות עונג שבת ולא ישמעו להחמיר הנח להם במנהג שנהגו ע"פ הפוסקים כחנניה". וע"פ דבריו כתב הרמ"א "ונהגו להקל כסברא אחרונה". אמנם ישנה מחלוקת בהבנת דברי הרא"ש והרמ"א האם כוונתו דלכתח' נכון להתיר או שכוונתו דעדיף יהיו שוגגים וכו'. המג"א (ס"ק ט"ו) כתב שע"מ לצאת ידי כולם נכון להניח הקדרות חיות לגמרי סמוך לחשכה, וי"ל דכוונתו לתבשיל שיש בו בשר והוא מיועד לשבת בבוקר. גם בבה"כ (ד"ה ונהגו) כתב שמעיקר הדין דעת הרא"ש נוטה יותר לשיטת הר"ף שמחמיר אלא מכיון שלא ישמעו לנו להחמיר לכן הנח להם לישראל, ועו"כ שם הבה"כ שגם דעת מרן היא כר"ף ממש"כ דעתו בסתם אלא שאין בידנו כוח למחות במקילים, ולכן לכתח' ודאי שטוב להחמיר ורק אם הגיעו אורחים או שעה"ד אחרת יש להקל. גם המהרש"ם (דע"ת ד"ה ונהגו להקל) כתב שכל מקום שכתוב לשון 'ונהגו' משמעותו שהעם נהגו כן מעצמם אף שאין נכון כן (ע"ע בזה בפרמ"ג מש"ז רנ"ט ס"ק ג ד"ה וכל זה), והוסיף שכן מוכח מלשון הרא"ש ולכן יש לבעל נפש להיזהר, אמנם אח"כ הביא מהמנח"כ שכתב להוכיח שהעיקר כחנניה. אמנם הגר"ז (סע' ט) הביא בסתם לדעת חנניה ובשם י"א לדעת חכמים וכתב בפשטות שכבר נתפשט המנהג כחנניה ולא כתב כלל שראוי לחוש לדעת חכמים. ובחזו"א (ל"ז ס"ק ג' ד"ה במ"ב) כתב שהעיקר לסמוך על המקילים בכל גווני ומשמע שהבין ברא"ש שאין כוונתו משום שאין בידנו כוח למחות אלא כוונתו לחיוב שטוב שישראל מהדרים**

במצוות עונג שבת ואפילו אם נוהגים בשביל זה כחנניה. וע"ע בזה בדרישה (ח) ובשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ב ריש סי' ע"ו).

² **השו"ע** הביא בסתם את דעת חכמים לפיה צריך שהתבשיל יהיה מבושל כל צורכו ומצטמק ורע לו ואח"כ הביא השו"ע בשם 'יש אומרים' את דעת חנניה לפיה די במה שהתבשיל יהיה מבושל מער"ש בשיעור 'מאכל בן דרוסאי' ובפשטות נראה דדעת השו"ע כדעה קמא דהלכה כחכמים וצריך שיהיה התבשיל מבושל כל צורכו ומצטמק ורע לו. **אמנם** המנח"כ (משמרת שבת שע"ב פ"ה) והזכור ליצחק (סי' ע"ד) כתבו להוכיח דגם השו"ע סובר להלכה כחנניה, דהנה בסי' רנ"ג סע' א' לא כתב השו"ע בפירוש שהלכה כחכמים, לעומת זאת בסי' רנ"ד סע' ד' כתב השו"ע שמותר לתת פירות הנאכלים חיים סביב לקדירה אע"פ שא"א שיצלו קודם חשיכה, והרי פירות הנאכלים חיים נחשבים כמאב"ד ואין להתיר להשהותם אלא למנ"ד דהלכה כחנניה וכ"כ בפירוש הב"י (עמ' ס"ז) בשם ר' ירוחם והרי היתר זה הוא רק לפי חנניה וממה שפסק מרן דבר זה להלכה מוכח דס"ל כחנניה. וכדברים האלה כתב גם בבהגר"א (רנ"ד ס"ק ט"ז) דפסק מרן שמה הוא לשיטת מנ"ד דהלכה כחנניה. **אמנם** בשעה"צ (רנ"ד ס"ק כ"ב) כתב לדחות את דבריהם ז"ל "ואפי' להאוסרין ברנ"ג, מודו הכא דחשוב כמו צליה על האש, כיון שהפירות נוגעין בגחלים, כ"כ הפרמ"ג ושאר אחרונים בביאור דברי המג"א, ולהכי סתם הב"י להיתרא אף שהוא מסכים יותר להאוסרין ברנ"ג. ואף שבבהגר"א כתב דזהו דוקא לשיטת המתירין ברנ"ג הוא מפרש כפשוטה דמירי שלא על האש ורק שנצלין מחום הקדרה". **המהר"ם חביב** (מובאים דבריו בזכור ליצחק הנ"ל) כתב שהמנהג כדעת רש"י, ובזכור ליצחק ביאר שנראה שמנהג זה היה גם קודם מרן השו"ע ולכן בכה"ג לא קיבלו הוראות מרן, וכ"כ בארץ חיים (סי' רנ"ג) ובכה"ח (ס"ק כ"ג) דמנהג הספרדים כדעת רש"י ותוס'. בדומה לדבריהם כתב גם בגינת ורדים (כלל ג סי' ד) שנראה שנתקבל בזה המנהג כדעת רש"י ולא כרמב"ם. וע"ע בזה ביבי"א (ח"ו או"ח סי' ל"ב).

³ **במשנה שבת** (י"ט ע"ב) "אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעו"י" ובגמ' "וכמה אמר ר"א אמר רב כדי שיצולו מבעו"י כמאב"ד איתמר נמי א"ר אסי א"ר יוחנן כל שהוא כמאב"ד אין בו משום בישולי נכרים תניא חנניא אומר כל שהוא כמאב"ד מותר להשהותו ע"ג כירה ואע"פ שאין גו"ק". **ופרש"י** "בן דרוסאי-לסטים היה ומבשל בישולו שלישי". **אמנם הרמב"ם** (שבת פ"ט ה"ה) כתב "הניח בשר ע"ג גחלים אם נצלה בו כגרוגרת אפי' בשנים ושלשה מקומות חייב, לא

נצלה בו כגרוגרת אבל נתבשל כולו חצי בישול חייב, נתבשל חצי בישול מצד אחד פטור, עד שיהפך בו ויתבשל חצי בישול משני צדדיו...” ופשטות הרמב”ם דס”ל דכמאב”ד פירושו חצי בישול, וכ”נ בראב”ד שם. השו”ע (או”ח רנ”ד ב) פסק כדעת הרמב”ם ז”ל “אין צולין בצל וביצה או בשר ע”ג גחלים, אלא כדי שיצלה מבע”י משני צדדיו, כמאב”ד שהוא חצי בישולו...”. אמנם בשו”ע יו”ד (סי’ קי”ג סע’ ח) פסק מרן כדעת רש”י “נתן ישראל קדרה על האש וסלקה, ובא עובד כוכבים והחזירה, אסור. אא”כ הגיע למאב”ד, שהוא שלישי בישולו, כשסילקה” (ועיי”ש בבהגר”א שכתב שזו שיטת רש”י). תשובה לשאלה מצאנו בדברי הב”י (יו”ד שם) “ומ”ש שהוא שלישי בישולו כ”כ הרשב”א בתוה”ב וכן פרש”י בספ”ק דשבת ובכמה דוכתי ואע”פ שמדברי הרמב”ם בפ”ט מהל’ שבת נראה שהוא חצי בישולו כדי הם רש”י והרשב”א לסמוך עליהם באיסור בישולי גוים דרבנן”. ועל דרך זה תי’ במג”א (סי’ רנ”ד ס”ק ח) דמשום חומרה דשבת החמיר אצלנו השו”ע כדעת הרמב”ם. המשנ”ב (סי’ רנ”ג סע’ ל”ח) כתב שאע”פ שמרן סתם בסימן רנ”ד כדעת הרמב”ם הרי שבמקום הדחק אפשר להקל כדעת רש”י.

י” הכה”ח (סי’ רנ”ג כ”ח) אחר שהביא למחלוקת הפוסקים אם הוי שלישי בישול או חצי בישול כתב שכיון שאין אנו בקיאים מה נקרא מאב”ד לכן למעשה יש לנו להתיר כל דבר שנאכל ע”י הדחק. ביאור שונה מצאנו בחזו”א (או”ח סי’ ל”ז ס”ק ו) שביאר שמחשבים את סך כל תהליך הבישול מרגע שהתבשיל הגיע ליד סולדת ועד שנתבשל כ”צ, וחצי שיעור זמן זה הוא שיעור מאב”ד (וע”ע בספר הלכות שבת בשבת עמ’ קצ”א במש”כ בביאור שיטת החזו”א).

¹⁰ כתוב בגמרא שבת (דף לז ע”ב) “א”ר נחמן מצטמק ויפה לו אסור מצטמק ורע לו מותר כללא דמלתא כל דאית ביה מיחא מצטמק ורע לו לבר מתבשיל דליפתא דאף על גב דאית ביה מיחא מצטמק ויפה לו הוא והני מילי דאית ביה בשרא אבל לית ביה בשרא מצטמק ורע לו הוא וכי אית ביה בשרא נמי לא אמרן אלא דלא קבעי לה לאורחין אבל קבעי לה לאורחין מצטמק ורע לו לפדא דייסא ותמרי מצטמק ורע להן” נלמד מהגמרא שכל תבשיל שיש בו קמח חשיב מצטמק ורע לו אלא אם כן הוא תבשיל של לפת שיש בו גם בשר. אמנם מהמשך הגמרא שכתבה “לפדא דייסא ותמרי מצטמק ורע להן” מוכח דחוץ מתבשיל שיש בו קמח ישנם תבשילים נוספים שאין בהם קמח ואף על פי כן הם מצטמקים ורע להם (שהרי אם יש בהם קמח מדוע צריכה הגמרא לחזור ולכתוב לנו את דינם, ואולי צריך לומר דכוונת הגמרא שפרט לשלושה דברים אלו רק תבשילים שיש בהם קמח הם

מצטמק ורע לו). **עוד בגמרא שבת** (לח ע"א) "ר' יהודה אומר חמין שהוחמו כ"צ מותרין מפני שמצטמק ורע לו ותבשיל שבישל כ"צ אסור מפני שמצטמק ויפה לו וכל המצטמק ויפה לו כגון כרוב ופולים ובשר טרוף אסור וכל המצטמק ורע לו מותר". **יש לברר** מהי ההגדרה המדויקת למצטמק ורע לו, והנה מצאנו בתשובות רב נטורנאי גאון (או"ח סי' סג) שכתב "ולענין מצטמק ויפה לו, ששאלתם היש לו שיעור. מה שיעור צריך זה, כל תבשיל שאדם שמח כשהוא יבש ומצטמק כגון תבשיל של לפת, שאם תהיה קלושה במים אין לה טעם ואם נצטמקה ייטב טעמה, אסור להשהותו כי חוששין שמא יבא לחתות תחתיו כדי שיצטמק, והרי הוא בענין כתבשיל שלא בשל כ"צ. אבל דבר שאדם עצב בהצטמקו וכי יהיה יבש, כגון דייסא וכיוצא בו, שאם יבש אינו כשר לאכילה, כגון זה משהין אותו אם בשל כ"צ, לפי שאין דרכו לחתות תחתיו. ואין רואין הנצטמק אם לאו, אלא כל שנצטמק ויפה לו אסור להשהותו, והמצטמק ורע לו מותר להשהותו" ודברי רב נטורנאי הובאו גם ברש"י (בספר האורה ח"א סי' נ"א*), רמב"ן (מלחמות ה' ט"ז א סוף ד"ה אמר הכותב) ובר"י ברצלוני (ספר העיתים סי' יז). **ונלמד מדבריו** שההגדרה של מצטמק ויפה לו או ורע לו אינה קבוע למאכלים מסויימים אלא היא משתנה לפי דעתו של האדם, ונראה לפי זה לבאר דמה שכתבו בגמרא כל מיני דוגמאות היינו דברים שבדרך כלל הם מצטמק ויפה לו או ורע לו אך גם בהם לעיתים ישתנה הדין מחמת המציאות המיוחדת ודעתו של אדם. **לפי זה יובנו היטב** דברי הגמרא "וכי אית ביה בשרא נמי לא אמרן אלא דלא קבעי לה לאורחין אבל קבעי לה לאורחין מצטמק ורע להן" דהיינו דאף על פי שבדרך כלל הוא מצטמק ויפה לו כיון שהוא זקוק לו לצורך אורחים ואין זה ראוי להגיש לאורחים חתיכות בשר קטנות ומצומקות ממילא יהיה האדם עצב אם יצטמק לו מאכל זה וממילא משתנה דינו להיות מצטמק ורע לו (ע"ע בשעה"צ ס"ק ט).

המג"א (ס"ק א) והמשנ"ב (ס"ק ח) ביארו כדברי רב נטורנאי גאון דהגדרת מצטמק ויפה לו או רע לו מוגדרים מכוח השאלה האם האדם שמח או עצוב על הצימוק (וכן הביא בילק"י שבת א' עמ' צ"ו ס"ק ד). **אמנם המנח"כ** (משמרת שבת שע"ב פ"ב סוף ד"ה וכתב עוד שם) אחר שכתב להקל בבישול אחר בישול בלח בדבר שהוא מצטמק ורע לו סיים בדבריו "אמנם זהו כפי עיקר הדין אבל ראוי להחמיר בזה מפני שאין אנו בקיאין בכמה דברים אם הם מצטמקים ויפה להם או רע להן ולכן מן הספק אסור להניחם אצל האש במקום שהיד סולדת אם אינם רותחים אא"כ ידוע בברור שאותו התבשיל מצטמק ורע לו שאז הוא מותר", וכדברי

המנח"כ כתב גם הא"ר (שי"ח אות י) ז"ל "וכן משמע בספר מנח"כ אלא שסיים שראוי להחמיר מפני שאין אנו בקיאים בכמה דברים אם מצטמק ויפה לו ואין להקל אא"כ ידוע בבירור שרע לו כגון לפת ותמרי ודייסא וכיוצ"ב וכן מים אחר שנתבשל כ"צ". ומדברי המנח"כ והא"ר מתבאר דלא ברירה לגמרי לחלק מהפוסקים מה ההגדרה המדויקת של מצטמק ורע לו ולכן יש להחמיר בכל ספק. הפרמ"ג (רנ"ט משב"ז ג) והבהל"כ (סוף ד"ה והוא מצטמק) הביאו לדברי המנח"כ והא"ר להחמיר בספק גם לגבי דיני שהייה והטמנה (ובבהל"כ כתב שראוי להחמיר וביאר דהיינו לשיטת חכמים אך לחנניה אין נפק"מ בזה).

^ט פרמ"ג (סי' רנ"ט משב"ז ס"ק ג).

^{יז} **בגמרא שבת** (י"ח ב) "השתא דאמר מר גזירה שמא יחתה בגחלים האי קדרה חייתא שרי לאנוחה ערב שבת עם חשיכה בתנורא מ"ט כיון דלא חזי לאורתא אסוחי מסח דעתיה מיניה ולא אתי לחתויי גחלים ובשיל שפיר דמי בשיל ולא בשיל אסיר ואי שדא ביה גרמא חייא שפיר דמי". ובטעם ההיתר בקידרא חייתא כתב רש"י "האי קדרה חייתא שפיר דמי- להשהותה לכתחילה מבעוד יום בתנור והיא מתבשלת כל הלילה, דודאי חייתא לאו אדעתא למיכלה לאורתא אנחה התם, ומשום למחר לא אתי לחתויי שהרי יש לה שהות גדול ולא דמי לעססיות ותורמסין שאין כל הלילה והיום די להן". **כתב השו"ע** "כירה שהיא עשויה כקדירה ושופתין על פיה קדירה למעלה, ויש בה מקום שפיתת שתי קדירות, אם הוסקה בגפת... בעצים אסור ליתן עליה תבשיל מבעוד יום להשהותו עליה, אלא אם כן... היה חי שלא נתבשל כלל דכיון שהוא חי מסיח דעתו ממנה עד למחר ובכל הלילה יכול להתבשל בלא חיתוי... ואם נתן בה חתיכה חיה מותר כאילו היתה כולה חיה דעל ידי כך מסיח דעתו ממנה". **הבהל"כ** (ד"ה מסיח) העיר בדין זה שגם בבשר שיהיה מוכן בליל שבת אך אחרי השעה שדרך בני אדם לסיים סעודתם הרי זה נחשב קידרא חייתא.

כתב הגר"ז (סי' רנג סע' ח) "אבל אם הוא חי לגמרי מותר ליתנו אפי' בתוך התנור שהוסק בגפת ועצים ואינו גו"ק ואין חוששים שמא יחתה בשבת דכיון שעכשיו הוא חי הוא מסיח דעתו ממנו עד למחר שבליילה לא יהיה ראוי עדיין אף אם יחתה בגחלים ובכל הלילה עד למחר יוכל להתבשל אף בלא חיתוי כלל" וממה שכתב "אף אם יחתה בגחלים" משמע שצריך שהבשר יהיה מונח על אש שאפילו אם יחתה בה לא יוכל הבשר להיות מוכן עד סוף סעודת הלילה. ובאמת מצאנו מי שכתב (ספר שביתת השבת 'שהייה והטמנה' בא"ר ס"ק ט"ו, ספר אורחות

שבת פ"ב סע' כ"ג בשם הגרש"ז אוריבעך זצ"ל והגר"ש אלישיב שליט"א, ספר הלכות שבת בשבת עמ' ר"ד) שכיון שבימנו שהאש מאוד חזקה ומכניסים שבת מאוד מוקדם ורגילים לסיים את הסעודה מאוחר, כמעט ולא מצוי היתר קידרה חייתא אלא אם כן שם סיר עם בשר בקר חי על גבי הלהבה היותר קטנה שבכיריים. [לענ"ד יש להעיר בחומרה זו שלפי דברי הגר"מ פיינשטיין זצ"ל באגר"מ (הנ"ל בהערה ד) שחשש הגברת להבת הגז אינה בכלל חשש חיתוי אלא היא חשש שמא יביא עצים מחוץ למדורה ויוסיף (ובכה"ג לא חששו) ממילא אין צריך לתנאי שלא יוכל התבשיל להיות מוכן לסעודת שבת על ידי הגברת אש הגז, וממילא אפילו שם את הסיר על גבי להבה שאינה קטנה כל כך אלא שהדליק את האש על רמה נמוכה יוכל היתר קידרה חייתא להיות שייך, אך לדינא צ"ע שהרי רבים חלקו על האגר"מ בדבר זה.]. **בבהל"כ** (ד"ה להשהותו עליה) הביא שיש אומרים שאם משהה לצורך מחר מותר אפילו אינה קדירה חייתא אך הגר"א ומג"א ואליה רבה כתבו שאין להתיר בזה כיון שחיישנין שמא ימלך לאוכלו בערב ויחתה, וסיים הבהל"כ "אלא שבדיעבד יש לסמוך על זה, רק שלא יהא רגיל לעשות כן".

י" כתב מרן "או שהיה חי שלא נתבשל כלל" ומשמע שאפילו אם נתבשל קצת יצא מגדר קידרא חייתא ונכנס לגדר בשיל ולא בשיל, וכן כתבו המג"א (ס"ק ב) הגר"ז (סע' ח) המשנ"ב (ס"ק י) ועוד אחרונים. אמנם הוסיף המשנ"ב (ס"ק י"א) שאם רק נתחמם אך לא התחיל כלל להתבשל נחשב עדיין התבשיל לקידרא חייתא. **בחזו"א** (ל"ז ס"ק כ"ב) התייחס לדברי המשנ"ב וביאר דמוכרחים לומר שכל עוד לא הגיע לחום יד סולדת חשיב רק כנתחמם ולא כהתחיל להתבשל דאם לא נאמר כן יקשה דלכאורה כל דין קידרא חייתא אינו מציאותי דא"א לכוון להניח כל כך סמוך לשקיעת החמה. אמנם כשנבאר שהגדר הוא יד סולדת אם כן יהיה אפשר לשים את הקדירה על גבי הכירה מספר דקות קודם שקיעה ועדיין לא תגיע לשיעור יד סולדת. **האור לציון** (הביאו פסק"ת אות ד) כתב להתיר אפילו אם כבר הגיעה בשקיעה ליד סולדת ובתנאי שלא התחיל עדיין הבשר להתרכך. **בספר הלכות שבת בשבת** (עמ' ר"ב-ר"ג) כתב שנראה לבאר במשנ"ב שכל עוד לא רתחו המים אפילו אם הגיעו ליד סולדת לא חשיב כהתחיל להתבשל, ושכן נראה להורות. **התולדות שמואל** (הביאו פסק"ת שם) כתב שהגדרת שבת לעניין זה אינה שקיעת החמה אלא שעה שאדם מקבל שבת וממילא אם שם הקדירה סמוך מאוד לשעה שמקבל שבת הרי זה מותר מדין קידרא חייתא.

^ט **ישנה מחלוקת** (בסי' רנ"ג סע' א) בין השו"ע לרמ"א כיצד להגדיר הטמנה, לשו"ע אם הקדרה מונחת על דבר המוסיף הבל אזי נחשבת היא כטמונה בדבר המוסיף הבל אפי' אם אינה מכוסה מכל צדדיה. הרמ"א לעומתו סובר כי אין הטמנה נקראת הטמנה אלא אם כן הקדרה מכוסה מכל צדדיה, ויש לבאר את מחלוקתם. **כתב ר"ח** (לז ע"א) "ושיהוי זה אינה הטמנה אלא כגון כסא של ברזל והקדירה יושבת עליה והיא תלויה באבנים או באבנים כיוצא בה אבל הטמנה על גבי גחלים דברי הכל אסור דקיי"ל הטמנה בדבר המוסיף הבל אסור ואפילו מבעוד יום". **ומדברי ר"ח הנ"ל** הסיק השו"ע שאם תחתית הקדירה נוגעת בגחלים וכד' נחשב הדבר להטמנה בדבר המוסיף הבל אפילו אם אין הקדירה מכוסה. והיינו שכוונת ר"ח בדבריו לומר לנו שאם נתן הקדירה על גבי הגחלים ממש הוי הטמנה ולכן כל דיני שהייה הוי בכה"ג שאין מגע בין הקדירה לגחלים. **והנה איתא בגמ' (מ"ז ע"ב) "ת"ש** דאמר רבי זירא משום חד דבי רבי ינאי קופה שטמן בה אסור להניחה על גפת של זיתים ש"מ של זיתים תנן, לעולם אימא לך לענין הטמנה דשומשמין נמי אסור לענין אסוקי הבלא דזיתים מסקי הבלא דשומשמין לא מסקי הבלא". והיינו שהמטמין בדבר שאינו מוסיף הבל אין לו להניח הקדירה על גבי דבר המוסיף הבל משום שמחמת התחתית המוסיפה הבל תחשב הקדירה כטמונה כולה במוסיף הבל. **ובשו"ע (סי' רנ"ז סע' ח')** נראה שהבין את הגמ' הנ"ל שבמקרה ששם קדירה הטמונה בקופה ע"ג כסא ויש תחת הקופה גפת אף על פי שאין הקופה נוגעת בגפת אסור הדבר משום שנחשבת הקופה כמוספת הבל מחמת ההבל העולה מהגפת ומשום כך דיבר רבי זירא דווקא בקדירה הטמונה בקופה שאם לא כן היה השהוי מותר שהרי הקדירה על גבי כסא ואינה נוגעת בגפת. וצריך לומר שכך גם הבין את דברי ר"ח שהתיר על גבי כסא של ברזל דווקא בכה"ג שאין הקדירה טמונה אך אם היא טמונה היה אוסר ר"ח אפילו על גבי כסא של ברזל משום שהכירה שלמטה מסקי הבלא כדברינו, וע"ע בחזו"א (סי' ל"ז סי"ט ד"ה ובדכ"מ). **וכדברי השו"ע** בביאור הגמרא ור"ח ובדין קדרה הנוגעת בגחלים מצאנו מפורש בחידושי הרשב"א (מז ע"ב) וכן נראה במהר"י אבוהב (סי' רנ"ז ד"ה וכעין זה), וכן פסקו המנחת כהן (משמרת שבת שער ב' פ"ח) והחזו"א (שם).

אמנם נראה לענ"ד שלדעת הרמ"א יהיה פירוש אחר בגמרא ובר"ח, לפיו ר"ח והראשונים שהביאו את דבריו דיברו בכסא של ברזל בכה"ג שהקדרה טמונה בדבר שאינו מוסיף הבל, ואז מוכרחים שלא תיגע ממש בגחלים שאל"כ תחשב

כטמונה במוסיף הבל, אמנם אם אינה טמונה כולה באינו מוסיף אין חשש במה שמניחה על הגחלים שהרי הנחה על מוסיף הבל אינה הטמנה. ונראה לבאר כנ"ל גם על פי הגמרא לגבי מסקי הבלא שהרי הגמרא שם נקטה "אסור להניחה על גפת של זיתים" והרי פשט הדברים נלענ"ד שמונחת ע"ג הגפת ממש, ואם כן אם נאמר שעצם ההנחה על גבי גפת של זיתים נחשבת הטמנה אף אם אין הקדירה מכוסה אם כן מדוע העמיד רבי זירא דבריו דווקא בקדירה הטמונה בקופה והרי גם על סתם קדירה יכול לומר שאסור להניחה ע"ג גפת אפי' אינה טמונה כלל אלא צריך לומר שאם אינה טמונה כולה אין איסור במה שמניחה ע"ג דבר המוסיף הבל, וכביאור זה בסוגיא כתב הר"ח (סי' רנ"ג ס"ק ד' וס"ק י' וסי' רנ"ז ס"ק ז') וכן נראה בקרנ"ת (פ"ג ס"ק ח). **הבאר הגולה** כתב דמקור דברי השו"ע הוא מהטור ורא"ש שהביא לר"ח והר"ן בשם הגאונים והמגיד לדעת הרמב"ם וההגהות וספר התרומה וסמ"ג. והנה המעיין בדברי הראשונים הנ"ל יראה כי לא כתבו במפורש שהנחה ע"ג מוסיף הבל נחשבת הטמנה אפילו אינו מכסה הקדרה, ואם כן לפי דברינו הנ"ל אפשר שכל דברי הראשונים שהצריכו שהקדירה לא תיגע ממש בגחלים היינו דווקא כשהיא מכוסה מכל צדדיה בבגדים וכד' וכמש"כ לעיל. [אך השו"ע לכאורה כן הבין כך, וסברתו לכאורה שהרי חלק מהראשונים הזכירו את זה שהמדובר כשמניח על גבי כסא וכד' כדעה מנוגדת לרש"י (ריש כירה) וסיעתו שס"ל שמניח על גבי הגחלים ממש כיון שקטמם ונחשבת הקדירה כלא מוספת הבל, והרי חידושו של רש"י הוא דווקא באינה טמונה שהרי בטמונה לא חלקו הראשונים על רש"י שאין לטמון במוסיף הבל וממילא נאמר שמה שכתבו שמדובר ששם על גבי כיסא היינו בקדירה שדיבר רש"י והיינו שאינה טמונה.] והנה על פי דברינו אלה פסק הרמ"א "וי"א דאפילו אם הקדירה עומדת על גבי האש ממש, כל זמן שהיא מגולה למעלה לא מקרי הטמנה ושרי, וכן המנהג". וכדברי הרמ"א מצאנו מפורש בריטב"א (מ"ז ע"ב) ובר"ת (הביאו בריטב"א שם) ובאור זרוע (הלכות ער"ש ה"ח) וכן כתב בדרכ"מ (סי' רנ"ז ס"ק ד) בשם הר"ן. וכדברי הרמ"א פסקו הלבוש (סי' רנ"ג סע' א), חיי"א (כלל ב' סע' ה'), גר"ז (סי' רנ"ג סע' י'), משנ"ב (סי' רנ"ג ס"ק ס"ט), ערוה"ש (סי' רנ"ג סע' כ"ד), שביתת השבת ('שהייה והטמנה' ס"ו), קצוה"ש (סי' ע"א סע' י"ג) והשש"כ (פ"א סע' ס"ו).

² בעניין שהוי על גבי להבת גז כתב החזו"א (סי' ל"ז ס"ק י"ט) דיש להחשיבו כהטמנה במקצת ויש לחוש לשיטת השו"ע ולאסור בזה (וכ"כ בברית עולם דיני

שהיה סע' י"ג) ולכן יש לכסות הלהבה בכיסוי מתכת וכד' אפי' אם התבשיל מבושל כ"צ. אמנם השש"כ (פ"א ס"ק קצ"ה) הביא שי"א שאפי' לדעת השו"ע יש להתיר לשים ע"ג להבת הגז כיון שכל מה שנאסר בהטמנה במקצת הוא דווקא בדברים שיכול להטמין בהם כגון גחלים משא"כ בלהבת הגז שאין אפשרות להטמין בה וע"ע בתוס' (שבת מ"ח א' ד"ה דזיתים) ובבית מאיר (רנ"ג סע' א') ובערוה"ש (רנ"ג סע' כ"ג) ובפסק"ת (אות ג).

^{כא} אף אם נאמר שבסתם מקרה שנוגעת הקדרה בגחלים נחשב הדבר להטמנה במוסיף הבל וכדעת השו"ע עדיין יש מספר צדדים לחלק ולומר שאיסור זה לא יחול בבלך או בפלטה. דהנה התוס' (מ"ח ע"א ד"ה דזיתים) הקשו על צורת ההטמנה המצויה בימיהם שהיו מניחים הקדרה ע"ג כירה והיו מכסים אותה בבגדים והקשו מדוע לא יחשב מוסיף הבל מחמת הכירה שתחתיה ותירצו מספר תירוצים. אחד התירוצים הוא תירוץ ר"י שכתב שאם התחתית המוסיפה הבל היא דבר שלא שייך שיכסה כל הקדרה על ידו א"כ אין להחמיר בו משום מסקי הבלא (וכן נגיד בנדוננו שאין לחוש שיעקם הטס או הפלטה ויכסה בו כל הקדרה). וכסברתו של ר"י כתבו גם התרומה (סי' רל"א עמ' פ"ו) והרא"ש (פ"ד ס"ב ועי' בגר"ז במה שביאר בדברי הרא"ש), וכן הביאו המג"א (רנ"ז ס"ק י"ח), גר"ז (מהדו"ב לסי' רנ"ט), חי"א (כלל ב' סע' ג') משנ"ב (רנ"ז ס"ק מ"ג) ערוה"ש (רנ"ג סע' כ"ד) ומנוחת אהבה (ח"א פ"ג הערה 60) את טעמו של ר"י כסברא להתיר. הבית מאיר על סי' רנ"ג ס"א כתב דדברי השו"ע שמחמיר במונח ע"ג מוסיף הבל הוי דווקא בגחלים משום שא"א שהגחלים יהיו רק תחת הקדרה ולא יסבבו מעט את הקדרה מצדדיה אבל דבר המוסיף הבל הנמצא תחת הקדרה ואין חשש שקצתו יסובב הקדרה מצדדיה בזה מודה גם השו"ע שלא הוי הטמנה, וכדברי הבית מאיר נלענ"ד שסברו גם המחצה"ש (רנ"ח ס"ק א') והערוה"ש (רנ"ג סע' כ"ג).

וא"כ כשנבוא לדון בעניין טס ופלטה שהוא מילתא דרבנן, י"ל דהנה בעצם גזירת חכמים של הטמנה רבו הראשונים והאחרונים שכתבו במפורש שאינה קיימת בהטמנה במקצת, נצרך לזה את מה שהביאו הרבה אחרונים בשם ר"י שהיכן שא"א להטמין בתחתית המוסיפה הבל הרי אפי' אם טמונה כולה בבגדים (וכ"ש אם אינה טמונה בצדדיה ומעליה) אין לה דין דבר הטמון במוסיף הבל, עוד נצרך לזה את מה שכתבו הבית מאיר ועו"א שהשו"ע אסר דווקא בגחלים ממש. ובמקרה שמשהה בער"ש דבר המבושל כמאב"ד או שמחזיר דבר המבושל כ"צ יש

לצרף לכל הנ"ל את שיטת רש"י וראב"ה ועו"ר הביאם הרמ"א (רנ"ז ז') שלדעתם כל המבושל כמאב"ד מותר לטומנו במוסיף הבל (ואף שלמעשה הב"י דחה לדבריהם והרמ"א התיר לנהוג כמותם אך ורק במקומות שכבר נהגו כן הרי שלעניין צירוף להתיר ודאי שראויה דעת ראשונים אלה להצטרף). לפי"ז יובן מדוע רבו הפוסקים שלא חששו להטמנה במקצת בבלך ופלטה. אמנם דעת הגר"מ אליהו שליט"א (המופיע בהסכמתו לספר 'בית יעקב') שלשו"ע אין לשים ע"ג פלטה חשמלית רגילה או ע"ג בל"ך מחשש הטמנה במקצת, ולכן יצרו (לפי המלצתו) פלטה חשמלית מיוחדת (הנקראת "פלטת ירושלים") אשר יש לה מלמעלה דופן כפולה והפסק אויר בין שתי הדפנות.

^{כב} גמ' שבת (ל"ח ע"ב), שו"ע (סי' רנ"ג סע' ב).

^{כג} בב"י (עמ' ס"ד) הביא מהרמב"ם והר"ן שאפי' במצטמק ורע לו אסור להחזיר לכירה שאינה גו"ק. במשנ"ב (ס"ק ל"ז) ובשעה"צ (ס"ק ל"ז) כתבו שהסיבה שצריך בחזרה גו"ק היא משום שאל"כ מחזי כמבשל (רש"י, רמב"ן, ר"ן ועו"ר) וי"א שהסיבה היא משום שכשנוטלה מהאש לפעמים היא מצטוננת וחישינן שמא יחתה בחזרתו (ר"ת). בבהל"כ (ד"ה 'מתר להחזירה') כתב שבכירה גו"ק מותר להחזיר תבשיל מבושל כ"צ אפי' מצטמק ויפה לו.

^{כד} מצאנו ארבע שיטות בפוסקים מה שיעור החום שצריך להיות לקדירה כשמחזירה: א. ב"ח (עמ' ס"ב), עו"ש - הקדירה צריכה להיות רותחת רק מעט פחות ממה שהיתה ע"ג האש. ב. ב"י (עמ' ס"ב) - הקדירה צריכה להיות בחום של יד סולדת, וטעמו דאם יתקרה יותר מיד סולדת שוב שייך בהחזרתו איסור בישול (משנ"ב נ"ד). ג. רמ"א (רנ"ג ה', שיי"ח ט"ו) - מספיק שתהיה חמה קצת, ונחלקו האחרונים בטעמו י"א דס"ל שמעיקר הדין ס"ל כמנ"ד שאין בא"ב אפי' בלח שנצטנן אלא שלעניין חזרה החמיר להצריך שיהיה חם קצת ע"מ שלא יתירו תבשיל שלא נתבשל כלל (חזו"א סי' ל"ז ס"ק י"ג) וי"א דס"ל שכל עוד הוא חם קצת לא פקע שם בישול הראשון מיני (רע"א, אג"ט). ד. חלק מפוסקי תימן (עיינן שו"ת דברי חכמים או"ח סי' פ"א, שו"ע המקוצר להגר"י רצאבי שליט"א סי' נ"ו סע' ד) - אפי' קר מותר להחזירו. לפי רוב הפוסקים הצורך בשיעור חום הוא דווקא בתבשיל לח משום שדווקא בו חוששים למנ"ד שיש בישול אחר בישול בלח (ולכן התימנים שפוסקים כמנ"ד שאין בישול אחר בישול בלח מתירים להחזיר אפי' תבשיל לח צונן אם הוא מבושל כ"צ כיון שלשיטתם אין בו בישול) אמנם מצאנו למג"א (סי' רנ"ג ס"ק ל"ו) שכתב שאפי' בתבשיל יבש צריך שיהיה

חם ע"מ להתיר להחזירו שאל"כ תראה החזרתו כנתינתו לכתח' ע"ג האש אמנם רוב האחרונים לא חששו לחומרתו של המג"א (עוד בסברתו של המג"א להחמיר עיין במג"א ס"ק י"ט וע"ע במחצה"ש שי"ח ס"ק ל"ט ובחזו"א ל"ז ס"ק י"ג ד"ה 'וכתב הרמ"א'). הרבה אחרונים (מג"א י"ט, משנ"ב נ"ד ועוד) פסקו כרמ"א.

^{כה} בגמ' (שבת ל"ח ע"ב) נחלקו ר' זריקא א"ר אבא א"ר תדאי שס"ל שדווקא עודה בידו מותר ור' חייא א"ר יוחנן ס"ל שאפי' הניחה ע"ג קרקע מותר, ובהמשך הגמ' אמר חזקיה משמי דאביי דבענין שתהיה דעתו להחזיר ונחלקו בגמ' האם כוונתו שבעודם בידו מותר דווקא אם דעתו להחזיר אך אם הניח ע"ג קרקע אסור אפי' דעתו להחזיר או שכוונתו שמה שאסרנו בהניח ע"ג קרקע דווקא אם אין דעתו להחזיר אך עודן בידו מותר אפי' אין דעתו להחזיר. הב"י (עמ' ס"ג) הביא מחלוקת בין הראשונים כיצד לפסוק בהלכה זו. ר"ף, רא"ש, ר"ן, ר' ירוחם והמ"מ בשם הגאונים כתבו שהלכה כת"ק שצריך שיהיה עודן בידו וגם צריך שתהיה דעתו להחזיר אך אם חסר אחד התנאים אסור (והסביר הר"ן שלמרות שבד"כ בשל סופרים הלך אחר המיקל הרי שכאן החמירו כיון שקרוב הדבר לבוא לידי איסור דאו'). הגה"מ כתב בשם התרומה שהלכה כמאן דשרי אפי' הניחה ע"ג קרקע (משום שבסופרים הלך אחר המיקל) ומעיון בגוף דברי התרומה נראה שלא הצריך כלל שלא יניח ע"ג קרקע וכן לא הצריך כלל שיהיה דעתו להחזיר. למעשה חלקו בזה דדעת השו"ע שצריך רק שלא יניחה ע"ג הקרקע ודעת הרמ"א שצריך גם שתהיה דעתו להחזיר. בבהל"כ ('ולא הניחה') הביא מרע"א שאפי' אם מי שהוריד את התבשיל והניחו ע"ג קרקע אינו הבעלים של התבשיל אסור להחזיר את התבשיל, ואם אותו אדם הוריד התבשיל ועודו בידו אך לא היה דעתו להחזיר יהיה תלוי במחלוקת הראשונים אם מחשבתו מועלת לאסור דבר שאינו שלו. וע"ע בס' שביתת השבת (הל' שהיה והטמנה א"ר ס"ק מ"ז) שכתב שאם הוריד את קדירת חברו בטעות (כגון שהתבלבל וחשב שהיא שלו) שלא ע"מ להחזיר אזי מותר להחזירו.

^{כז} דאם לא כן יעבור על איסור מבשל במה שמזרז את בישולו (עיין שו"ע סי' שי"ח סע' ד). והנה בט"ז (ס"ק י') הביא שהרמ"א בתשובה (סי' ק"ב) כתב שאם נתבשל כמאב"ד מותר לפתוח התנור בליל שבת והגוי חוזר וסותמו, ובפרמ"ג (משב"ז סי' רנ"ג סס"ק י"ח) הקשה שהרי קי"ל בסי' שי"ח דאחר מאב"ד יש עדיין בישול דאורייתא והרי התירו דווקא שבות דשבות במקום מצווה אך אמירה לנכרי באיסור דאורייתא במקום מצווה לא התירו, והמשנ"ב (סי' רנ"ט ס"ק כ"ה)

הביא מתשובת הרמ"א הנ"ל שמתיר דווקא בדיעבד אם נתבשל כמאב"ד אך לעשות כן לכתחילה אסור ובשעה"צ (ס"ק כ"ה) כתב שהט"ז לא דק במה שכתב שהרמ"א מתיר לכתחילה ע"י גוי בנתבשל כמאב"ד, וע"ע בבהל"כ (ד"ה 'ודוקא') שהביא שאמנם לפי דעת הרבה ראשונים אין בישול אחר מאב"ד וממילא יהיה מותר אז להחזיר אך הוסיף שלמעשה אין להקל בזה. [ולענ"ד צ"ע דהמעין בשו"ת הרמ"א שם יראה שהרמ"א כתב להתיר סגירת התנור ע"י ישראל לכתח' כשמבושל כמאב"ד ודלא כט"ז שכתב בשמו להתיר דווקא ע"י גוי, וכן יראה המעין דמה שמתיר הרמ"א בדיעבד היינו כשלא הגיע למאב"ד וסתמו הגוי (ונימק זאת בכך שגם בלי הסתימה היה התבשיל מתבשל) אך במבושל כמאב"ד מתיר אפי' לכתח' ודלא כמשנ"ב, ועוד דמשמע בתשובה במס' מקומות דס"ל לרמ"א שאין בישול אחר מאב"ד ודלא כפרמ"ג וצ"ע וע"ע באג"ט (אופה אות י').

^{כז} לעיל ראינו בשו"ע שמצריך שלא הניחה ע"ג הקרקע והנפק"מ בין השו"ע לרמ"א תהיה כשהניחה ע"ג מיטה או ספסל וכד' (דהם בעיא דלא אפשיטא בגמ') דהשו"ע מקל והרמ"א מחמיר (עיין מג"א ס"ק כ.).

^{כח} בב"י (עמ' ס"ג) כתב שהרמב"ם לא חשש כלל לדברי מנ"ד שצריך דעתו להחזיר ונראה שדעתו דכיון שאמוראי קמאי לא חששו לדעתו להחזיר גם אנו לא חוששים להצריך דעתו להחזיר, אמנם דעת הרמ"א שצריך גם דעתו להחזירה. למעשה כתב המשנ"ב (ס"ק נ"ו) שאם היה בידו אף שלא היה דעתו להחזיר או שהניחו ע"ג מיטה וכד' אך היה דעתו להחזיר יש להקל ובשעה"צ (ס"ק נ') כתב שאף שיש מקילים אפי' בהניחו ממש ע"ג קרקע אם היה דעתו להחזיר הרי שלמעשה קשה לפסוק נגד סתימת השו"ע שאוסר בהניח ע"ג קרקע (ורק בהניחו ע"ג שולחן או כסא וכד' והיה דעתו להחזיר נתיר לו להחזיר), אמנם בבהל"כ (ד"ה 'ודעתו') כתב שאפשר שיש להקל אפילו בהניחו ע"ג קרקע אם דעתו להחזיר.

^{כט} משנ"ב ס"ק נ"ו.

^ל בספר פסק"ת (אות ז) הביא מחלוקת במקרה שהניח את הקדרה ע"ג השיש או השולחן (לעניין אם חשיב כהניחו ע"ג מיטה ונוכל להקל בדעתו להחזיר כדברי המשנ"ב הנ"ל ולשיטת השו"ע נקל אפילו אם לא היה דעתו להחזיר), י"א (שו"ת אז נדברו, שש"כ) שנחשב כהניחו ע"ג מיטה וי"א (שו"ת בא"מ) שנחשב כהניחו ע"ג קרקע, והוסיף הפסק"ת שם שאם אוחו הקדרה בשיפוע בידו ורק צד אחד מונח ע"ג השיש אזי לכו"ע יש להקל

^{לא} רמ"א סע' ב', מג"א ס"ק כ"ג, משנ"ב ס"ק ס"ב.

^ב רמ"א (סע' ב'), וטעם הדבר דווקא אם נטל מבעו"י והחזיר משחשיכה בטלה שהייה ראשונה ונראה כנותן לכתח' אך בנוטל בשבת לא בטלה שהייה ראשונה (ט"ז ס"ק י"א, מג"א ס"ק כ"ד, משנ"ב ס"ק ס"ד) ובמשנ"ב (ס"ק ס"ה) כתב שההיתר הוא דווקא בעניין שהניחו ע"ג קרקע ולא היה דעתו להחזיר אך הצורך שיהיה גו"ק בעינו עומד, אמנם דעת הישועות יעקב (הביאו במשנ"ב ס"ק ס"ח) שבחזרה מספיק שיגרוף הגחלים לצד אחד ואין צריך להוציאם לגמרי מהכירה (משא"כ בשהייה שצריך לגרוף כל הגחלים לחוץ). ומש"כ שראוי שלא לסמוך על היתר זה (אא"כ זוהי שעה"ד) כ"כ הרמ"א, וטעם הדבר שאף שדעת הירושלמי והר"ן להקל הרי שדעת הרמב"ם תוס' ורא"ש להחמיר (ב"י, ט"ז ס"ק י"ב) [אמנם עיין במשנ"ב (ס"ק ס"ז) שמתחילה הביא לטעם הב"י והט"ז אך הוסיף עוד שיש לצדד להחמיר גם משום שהב"י הבין בר"ן שהיתרו הוא דווקא ע"ג הכירה ולא בתוכה ושגם המג"א לקמן הבין בר"ן כב"י שהיתרו הוא דווקא ע"ג ולא בתוכה, ואפשר שכוונת המשנ"ב הנ"ל שמה שכתב הרמ"א וטוב להחמיר היינו לעניין מה שכתב לבסוף שנהגו להחזיר לתוך התנור אך להחזיר על גבה כשנטל בתוך השבת לא ס"ל לרמ"א שאין צריך להחמיר כלל וכדעת הר"ן וצ"ע.]

^ב רמ"א, וטעם האיסור דהוי כהטמנה לכתח' בשבת ואסור אפי' באינו מוסיף הבל (מג"א ס"ק כ"ה), ואפי' אם הקדירה רותחת אסור, אמנם אם היה הכיסוי פתוח מלמעלה אינו זו הטמנה ומותר כמש"כ הרמ"א לעיל סוף סע' א' (משנ"ב ס"ט).

^ב בגמ' שבת (ל"ח ע"א) "א"ר ששת לדברי האומר מחזירין מחזירין אפי' בשבת" ונחלקו הראשונים בהסבר הגמ', דעת תוס', תרומה, רא"ש, מרדכי, סמ"ג וטור שמשמעות הגמ' דמבעו"י ג"כ אסור, והיינו שאם הוריד את הקדירה כ"כ סמוך לשבת שאם היה קר לא היה מספיק להתחמם, חלו כבר תנאי ההחזרה ואסור להחזירו ע"ג כירה שאינה גו"ק (וכתב הב"י בשם התוס' שאף לשיטתם גזירת החזרה בער"ש היא דווקא כשמוריד מכירה ומחזיר לכירה סמוך לשבת אך אם מחזיר לטמינה בצורה המותרת לא גזרו גזירת החזרה בער"ש). דעת רש"י, רמב"ם ור"ן שכוונת ר' ששת שלא רק בליל שבת מותר להחזיר אלא אפי' ביום השבת שלא מוכח שנטלו על דעת להחזיר בכ"ז מותר להחזירו לפי התנאים, אך לפני שבת אפי' הוא זמן סמוך מאוד אין צריך כלל לדיני ההחזרה אלא רק לדיני השהייה.

החזרה בער"ש נאסרה רק בתבשיל שכבר נתבשל כ"צ משום שדווקא שם יש חשש שמא יתיר חזרה בשבת באופן אסור אך אם התבשיל אינו מבושל כ"צ אין

בו גזירת החזרה בער"ש כיון שלא חששו שילמד מכאן להתיר להחזיר בשבת שהרי המחזיר בשבת תבשיל שאינו מבושל כ"צ חייב מדאו' ושיעבור על דאו' לא חששו (ב"י עמ' ס"ד, ט"ז ס"ק ט"ו, מג"א ס"ק כ"ז, משנ"ב ס"ק ע"ג, אמנם המג"א ומשנ"ב כתבו שלשיטת הסמ"ג הסמ"ק ההג"מ והב"ח אסור אף בלא מבושל כ"צ ורק בקדירה חייטא יש להתיר, אך למעשה לא פסקו כמותם). אמנם לפי"ז צ"ל שהנפק"מ היחידה בדיננו תהיה בהחזרת תבשיל מבושל כ"צ ומצטמק ויפה לו סמוך לשבת על כירה שאינה גו"ק שהיש מחמירים שאצלנו יגידו שאפי' לשיטת הרמ"א (שמקל בשהייה כל שנתבשל כמאב"ד כנ"ל) כאן יחמירו שלא להחזירה ע"ג שאינו גו"ק, שהרי לשיטת השו"ע בכל מקרה אין להשהות תבשיל שאינו מבושל כ"צ ומצטמק ורע לו ע"ג כירה שאינה גו"ק. [נלענ"ד שלשיטת ר' יונה הרמב"ן והרשב"א שאין ביטול אחר מאב"ד (ע"י ב"י ש"ח סע' ד), אזי אם הגיע לשיעור מאב"ד מער"ש שבת שוב שייך בו גזירת החזרה בער"ש, וכן לפי האג"ט (אופה אות י) דס"ל שדעת רוב הראשונים שאחר מאב"ד האיסור הוא מדרבנן]. והנה גם לדעת האוסרים להחזיר סמוך לשבת היינו דווקא לעניין שצריך להחזיר דווקא על גו"ק (אפי' שהתבשיל מבושל כ"צ ומצטמק ורע לו) אך גם לשיטתם אין להחמיר בהניח ע"ג קרקע או שאין דעתו להחזיר (משנ"ב ס"ק ע"ב).

^ה בב"י (עמ' ס"ו) הביא מספר התייחסויות מהראשונים בעניין ערבוב מים חמים בתוך תבשיל שעל גבי האש: רבנו יונה- אין לתת ממים רותחים הטמונים לתוך הקדרה בשבת וזאת משום שני חששות: א. שמא האחד יד סולדת בו והשני אין היד סולדת בו והרותח מבשל את שאינו רותח. ב. יש מנ"ד בירושלמי שעירוי מכלי ראשון אינו ככלי ראשון ולפי זה ברגע שמערה מהקומקום מים רותחים פסק כוח רתיחתן ושוב שייך בהם ביטול אפילו שהם רותחים וכשנכנסים המים לתוך הקדירה שוב מתבשלים הם (דברי ר' יונה מובאים בשלושה מקומות ועיין בהגהות והערות על הב"י מהדורת מ"י ס"ק פ"ו). ר"ן בדעת רש"י- אסור לתת מים בתבשיל משום הטמנה. ר"ן בדעת תוס'- אין חשש הטמנה משום שאין הטמנה בדבר המעורב (וכן פסק המג"א ס"ק ל"ב למעשה). רשב"א, ר"ן- מותר לתת מים חמים לתוך הקדירה שע"ג האש (הרשב"א והר"ן פליגי על ר' יונה וס"ל שאין ביטול אחר ביטול אפילו בדבר לח שנצטנן). כל בו- אסור לתת מים רותחים בקדרה שע"ג האש משום חשש מגיס, והמגיס בתבשיל שע"ג האש חייב אפי' הוא מבושל כ"צ (משמע שלביטול המים לא חשש) (ע"פ זה הביא בפסק"ת בשם

הגרשז"א שישפוך המים בנחת לתבשיל וכך לא יהיה חשש מגיס וכתב שם להתיר לצורך זה אף לשפוך את המים ע"י מצקת).

והנה מרן כתב (סי' רנ"ג סע' ד) "יש למחות ביד הנוהגים להטמין מבע"י קומקום של מים חמין ונותנים אותם לתוך הקדירה בשבת כשהתבשיל מצטמק" והאחרונים (ט"ז ס"ק י"ז, מג"א ס"ק ל"ב, משנ"ב ס"ק פ"ד) ביארו שכל חששו של מרן הוא שמא האחד אינו יד סולדת ולכן אסור, אמנם החשש שמחמת מה שיצא מכלי ראשון לא חשיב עוד רותח ויש בו בישול לא נזכר כלל דבריהם, ומשמע דכל שהוא יד סולדת אפילו הוא נמצא בכ"ש לא שייך בו בישול. ובהגהת הרמ"א שם ציין לסי' ש"ח, ומדברי האחרונים (מג"א, פרמ"ג ומשנ"ב שם) מתבאר שכוונתו שלפי מה שכתב בסי' ש"ח דמקילים בכל שלא נצטנן לגמרי ממילא אין לחוש שהמים נצטננו כ"כ, ואין חשש לבישול ואם כן הדבר מותר לכתחילה (אמנם על פי דברי המג"א שם במה שכתב לגבי עירוב הרוטב והקטניות משמע דס"ל לכתחילה לחוש לשיטת מרן ועל פי זה כתב בשו"ת באר משה ח"ג סי' נ שכשמערה המים לתבשיל טוב שהתבשיל לא יהיה מונח ממש על גבי האש אלא יגביה ויערה לתוכו מים ואחר כך יחזירו על גבי האש).

¹⁷ בגמ' שבת (ל"ח ב) "בעי רב אשי פינן ממיחם למיחם מהו תיקו", רש"י (ד"ה פינן) כתב "פינן ממיחם למיחם מהו- מי הוי כמטמין לכתח' ואסור להחזירן לכירה, או לא" וביאור דבריו שהספק האם מחמת מה שהעביר למיחם אחר יראה כמו נתינה לכתח' ויהיה אסור להחזיר (כמו למשל בהניחו ע"ג קרקע) או שלא נראה כנתינה לכתח' ומותר. התוס' (ד"ה פינה) ביארו בשם ר"ת שהחשש כאן הוא שמא יחתה (מחמת מה שנתקרר התבשיל ע"י שהכניסו לכלי קר), וע"ע בר"ן ובמאירי. והנה הבעיא של פינה ממיחם למיחם היא בעיא דלא איפשטא והשו"ע והרמ"א לא הזכירו כלל תנאי זה בין תנאי החזרה ומשמע בפשטות דס"ל להקל באותה בעיא, ואמת שהמג"א (ס"ק כ) ס"ל שהרמ"א מחמיר אף בזה (ואפשר שמבהגר"א ס"ק מ"ב יש להוכיח דס"ל כמג"א), אך רע"א שם העיר על המג"א שלפי הר"ן גם אם נחמיר בבעיא זו יש להקל בהעביר התבשיל לכלי שני, ובשה"צ (ס"ק מ"ז) כתב שא"צ לחוש לפינה ממיחם למיחם. א"כ נראה שהרוצה יכול להקל בנידון דידן בהאי בעיא דפינה ממיחם למיחם ויש לו על מי לסמוך. ועוד נראה להקל יותר בכה"ג שמוציא את המים הוא ע"מ ליתנם מיד בתוך קדרה רותחת שהרי תוס' כתבו שהאיסור משום חשש שיצטנן ובכה"ג אין חשש שיצטנן וכ"כ בספר הלכות שבת בשבת (עמ' ר"מ) בשם הגריש"א שליט"א.

^{לז} ע"פ מה שכתבנו לעיל שהחשש לפי השו"ע הוא משום בישול, וא"כ במאכל יבש מבושל כל צורכו אין בו חשש בישול ומותר, וכן מוכח מהט"ז (ס"ק י"ז) ומהמג"א (ס"ק ל"ב).

^{לח} כתב המג"א (ס"ק ל"ב) שכשמערב רוטב וקטניות ייתן תחילה הרוטב לקערה ואח"כ ייתן הקטניות לתוך הרוטב ולא להיפך וביארו המקו"ח והמשנ"ב (ס"ק פ"ד) שטעם הדבר שכיון שבד"כ מוציא הקטניות בכף א"כ כשנותן הקטניות לרוטב אפי' הקטניות רותחות הוי הכף כלי שני וכשמערה ממנו הקטניות אינו מבשל דקיי"ל כ"ש אינו מבשל.

^{לט} שהרי בדבר שלא שייך בו בישול (וכל שהוא יבש אין בו בישול אחר בישול לכו"ע עיין מג"א ס"ק ל"ג ומשנ"ב ס"ק פ"ו) ולא שייך בו חשש חיתוי, האיסור לחמם אותו בשבת הוא משום 'מיחזי כמבשל' (ולקמן הערה מ נבאר מתי יש 'מיחזי כמבשל') ולכן כשמחמם בצורה 'שאין דרך בישול בכך' לא שייך חשש מיחזי כמבשל (וזו כוונת הרמ"א סע' ה שכתב שאסור לתתו ע"ג הכירה משום שלא התירו אלא חזרה והיינו משום שבנתינה על גבי הכירה אם נותן בתחילה בשבת שייך מיחזי כמבשל, עיין בהגר"א ס"ק ס"א וס"ג ומשנ"ב ס"ק פ"ז ופ"ט).

^מ בגמ' שבת (מ ע"ב) "ת"ר מביא אדם קיתון מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפיג צינתן ר' יהודה אומר מביאה אשה פך של שמן ומניחתו כנגד המדורה לא בשביל שיבשל אלא בשביל שיפשר רשב"ג אומר אשה סכה ידה שמן ומחמתה כנגד המדורה וסכה לבנה קטן ואינה חוששת" יש לברר דברי הגמ' מדוע לא חששו למיחזי כמבשל שהרי שם את הקיתון בשבת כנגד האש. והנה מצאנו לרשב"א (מ ע"ב) שהביא לדברי רש"י דס"ל להתיר לשים את הקיטון כנגד המדורה אפי' במקום שאם ישהה שם הרבה זמן יוכל להגיע ליד סולדת (ובתנאי שיטלו משם קודם לכן) ועל זה כתב הרשב"א "ומ"מ ע"ג האש ממש אסור מפני שנראה כמבשל, דהא אפי' תבשיל שנתבשל כ"צ אסור להחזיר בכירה שאינה גו"ק וכ"ש לתת לכתח' ואפי' להפשיר ולא התירו כאן אלא כנגד המדורה בלבד...". אך אח"כ המשיך הרשב"א לבאר שכל מה שאוסרים משום שנראה לבשל הוא רק בצורה שדרך בני אדם לבשל כך בימות החול אך כל שאין דרך לבשל כך בימות החול אין בו משום מיחזי כמבשל ומותר לחמם כך בשבת, וכלשון הרשב"א "ואע"פ שאסרו להחזיר ע"ג כירה שאינה גרופה וליתן לכתח' אפי' בגו"ק ואפי' דבר חם ומבושל לגמרי, התם היינו טעמא משום דמיחזי כמבשל לפי שדרך בישול בכך אבל כנגד המדורה או בכ"ר שאין דרכם של בני

אדם לבשל כן רוב הפעמים אינו נראה כמבשל אלא כמפיג צנה". ומדבריו נלמד שיש מציאויות שאסרו לחמם בשבת אפי' דברים שלא שייך בהם בישול כגון ע"ג המדורה משום ש"נראה כמבשל", אמנם מוסיף הרשב"א שדווקא במעשה שהוא כדרך שמבשלים בחול כגון נתינה ע"ג כירה או מדורה תהיה בעיה של "נראה כמבשל" אך בחימום בצורה שאין דרך לבשל בה בחול אין בעיה של "נראה כמבשל" (וממילא יהיה מותר לחמם שם דבר שאין בו חשש בישול). עקרון זה שמותר לחמם בשבת בצורה שאין דרך לבשל בה מצאנו גם בריטב"א (לט ע"א וע"ע בריטב"א מ ע"ב ד"ה ואסיקנא). **כדברים האלה** להתיר לחמם בשבת בצורה שאין דרך לבשל בה בימות החול נראה גם בדברי הפוסקים דהנה מרן (סע' ה) כתב "מותר לתת ע"פ קדירת חמין בשבת, תבשיל שנתבשל מע"ש כ"צ, כגון פאנדי"ש וכיוצ"ב לחממן, לפי שאין דרך בישול בכך". ובגר"א שם ביאר יותר "וכללא דמילתא כ"מ שאין בא שם לידי בישול וכ"ד שאין בו משום בישול או שאין מתבשל מותר בין בכ"ר בין נגד המדורה ואע"פ שאסרו להחזיר ע"ג כירה שאינה גרופה וליתן לכתח' אפי' ע"ג גרופה ואפי' דבר חם ומבושל לגמרי התם ה"ט משום דמיחזי כמבשל לפי שדרך בישול בכך וכן ע"ג האש אבל בכ"ר או נגד המדורה שאין דרכן של בני אדם ברוב פעמים לבשל כן אין נראה כמבשל אלא כמפיג צינה ואין אסור אלא במקום שיבא לידי בישול ומכלל דברים אלו מותר לתת ע"ג קדרה כו' לפי שאין דרך בישול בכך ואינו אלא כנותן בצד המיחם או כנגד המדורה". ומבואר מדברי רבנו הגר"א דלא חיישינן למיחזי כמבשל אלא במציאות שדרך בנ"א לבשל כך ברוב הפעמים, אך במציאות חריגה שאין דרך לבשל בה ברוב הפעמים (ואפי' אם במיעוט פעמים מבשלים כך) אין מיחזי כמבשל ומותר לחמם כך לכתח'. ויעויין גם בשע"ת (סי' שי"ח ס"ק ל"ה וע"ע בספר מנוחת אהבה ח"א עמ' ס' הערה 50 במש"כ לבאר בשע"ת) שהתיר אפי' לחמם לכתח' בשבת בתוך התנור וזאת משום שבמדינתם אין דרך לבשל בתוך התנור אלא רק לחמם. [הר"ן (י"ט א) הביא לדברי הרשב"א הנ"ל ואח"כ כתב שאפשר שיש לחדש יותר מדברי הרשב"א לעיל, דלעיל כתבנו להתיר בדבר שאינו דרך בישול בשום תבשיל (וכגון קדירה ע"ג קדירה) אך כאן כתב להתיר יותר מכך והיינו שמותר לחמם תבשיל בצורה שאינה נורמלית לבשל את אותו תבשיל למרות שתבשילים אחרים כן נורמלי לבשל בצורה זו (וע"ע בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ה סי' ע"ו במש"כ בחילוק בין הרשב"א לר"ן). הב"י (עמ' ס"ז ד"ה כתב הר"ן) הביא לדברי הר"ן הנ"ל ואף רצה להביא מהם סמך למה שנהגו להחזיר תבשיל

לתוך תנור בשבת, אך הב"י שם סיים "ומ"מ נכון לאסור אפי' בכה"ג כדי שלא יבואו להתיר את האסור וכ"ש שאין הדבר ברור כ"כ להיתר". ובשו"ע סע' ה' לא הביא המחבר לדברי הר"ן הנ"ל, וכ"כ המג"א (ס"ק ל"ד) בביאור דברי מרן "והר"ן כתב וז"ל אפשר דבר שאין דרכו לאפות ע"ג כירה מותר לחממו ע"ג כירה כשמצטמק ורע לו שהדבר מוכיח שאינו עושה אלא בשביל שיתחמם עכ"ל ודעת הרב"י משמע לאסור".]

כמש"כ לעיל נראה בדברי השו"ע בסע' ה' דס"ל כרשב"א דכל שמחמם בצורה שאין דרך בישול בכך מותר לחמם כך לכתחי' בשבת. ואמנם יש להקשות בהנ"ל דהנה כתב השו"ע בסע' ג' "המשכים בבוקר וראה שהקדיחה תבשילו, וירא פן יקדיח יותר יכול להסיר ולהניח קדירה ישנה ריקנית על פי הכירה ואז ישים הקדירה שהתבשיל בתוכה ע"ג הקדירה ריקנית ויזהר שלא ישים קדירתו ע"ג קרקע, ושתהיה רותחת". והנה לכאור' הדברים צ"ע דכיון שכתבנו שכל שאין דרך לבשל כך בחול אין מיחזי כמבשל ומותר לתת לכתח' בשבת א"כ מדוע מצריך מרן את תנאי החזרה. מצאנו מס' תשובות לקושייא זו: א. הדגו"מ (על מג"א ס"ק ל"ג) כתב לבאר שמה שמרן התיר בסע' ה' לחמם פאנדי"ש ע"ג קדירה לכתח' בשבת, הוא משום שמצטרף כאן דברי הר"ן הנ"ל שכיון שאין דרך לבשל פאנדי"ש ע"ג האש אלא בתוך התנור לא הוי מיחזי כמבשל, אמנם בסע' ג' שמיירי בתבשיל הרי דרכו לבשלו ע"ג הכירה ולכן אין להתיר לחממו לכתח' בשבת. ב. הפרמ"ג (א"א ס"ק ל"ג) כתב לחלק שקדירה ריקנית רק עושה את האש לגו"ק אך עדיין יש בכך דרך בישול ורק ע"ג קדירה מלאה לא הוי דרך בישול ומותר לתת לכתח' בשבת, ע"כ בסע' ג' שמיירי בריקנית הצריכו תנאי חזרה ואילו בסע' ה' שמיירי בקדירה מלאה התירו לתת לכתח'. (וכדברי הפרמ"ג נראה גם בתוספת שבת ס"ק מ"ב). [ויש להקשות בדברי הפרמ"ג שהרי גם הוא מודה שמקור דברי מרן מהרשב"א והרי לשון הרשב"א "שאינ דרכם של בנ"א לבשל כן רוב הפעמים" והרי נראה ברור שאין דרך בנ"א לבשל ברוב הפעמים ע"ג קדירה ריקנית. ועוד יש לתמוה דאף אם נאמר שאין זה שינוי קדירה ע"ג קדירה ריקנית א"כ מה הועיל מה שהקדירה התחתונה מכילה תבשיל בשביל שכן יחשב שינוי. ובשו"ת מהר"ם בריסק (שם) כתב שהמג"א לא ס"ל כפרמ"ג שהרי כתב בס"ק ל"א (שמדבר על סע' ג') שההיתר הוא אף לכתח' בשבת, וכתב שא"ת שכוונת המג"א לחזרה או שהיה אך לא לנתינה לכתח' ע"ז כבר השיב הגר"ז דממה שציין המג"א בדבריו לשי"ח סע' ח' וט"ו מוכח שכוונתו להתיר נתינה לכתח' בשבת]. ג. המחצה"ש (ס"ק ל"ד)

כתב שבסע' ג מיירי בתבשיל עם רוטב ולכן מוכרחים להעמיד בחזרה (ולא התירו אפי' ברותח בלא תנאי החזרה כיון שחיישנין שמא יעשה בצונן) ואילו בסע' ה מיירי בפשטידא שהיא דבר יבש ולכן מותר גם לכתח'. (וכדבריו כתב גם הגר"ז רנ"ג קו"א אות יג). ד. המהר"ם שיק (או"ח סי' קי"ז) כתב דהנה בסי' שי"ח סע' ז' הביא השו"ע מחלוקת אם מה שמותר לתת קדירה ע"ג קדירה הוא אפי' כשהתחוננה עומדת ע"ג האש ובסע' ח' כתב שוב לאותה מחלוקת כשבקדירה העליונה יש דבר מבושל יבש וקר והכריע להקל, ובמג"א שם תמה מדוע לא הביא השו"ע להכרעתו כבר בסע' ז'. והמהר"ם שי"ק שם כתב לחלק בין דבר קר לחם שהרי כששם כיסוי על האש אזי אם שם עליה דבר קר שכוונתו לחממו הרי הדרך הרגילה כשרוצה לחמם היא לתת ע"ג האש ממש וממילא כשנותנה ע"ג קדירה אחרת אמרינן אין דרך בישול בכך אמנם בדבר שהוא כבר חם וכל רצוננו הוא לשמור חומו א"כ גם לתת ע"ג קדירה אחרת מספיק לשמור חומו (ואולי אף עדיף שהרי אם יתנו ע"ג האש ממש עלול התבשיל להישרף) והוי דרך בישול בכך ואין בדבר היכר. וממילא תתורץ הסתירה ברנ"ג שבסעי' ג' מיירי בתבשיל חם ואילו בסע' ה' מיירי בתבשיל קר. ה. בשו"ת תפלה למשה (ח"א ל"ב ס"ק ח) כתב שנראה שמרן חזר בו בסע' ה' ממש"כ בסע' ג' ופסק כדעת רוב הראשונים וכמו שמוכח גם מדבריו בסי' שי"ח. א"כ בבאונו לדון בצורה המותרת לחמם תבשיל בתחילה בשבת יהיה דיונינו תלוי במחלוקת הנ"ל בביאור דברי מרן, די שיתירו בכל מציאות שאין דרך לבשל כך בחול ויש שיתירו רק בשינוי גדול כגון ע"ג קדירה מלאה בתבשיל או דווקא במאכל שדרך לאפותו בתוך התנור וכו'.

^{מא} הנה בפשטות ע"פ מש"כ לעיל (הערה מ) בשם הרשב"א ועוד שכל שאין דרך לבשל כך בחול אין בו בעיה של מיחזי כמבשל (ומותר לחמם כך מאכלים בשבת) היה צריך לכאור' להתיר לחמם בתחילה בשבת ע"ג בל"ך או פלטה חשמלית שהרי אין דרך לבשל עליהם בימות החול. והנה מצאנו בשלושה ראשונים (תשב"ץ סי' כ"ז, כל בו סי' ל"א דף כ"ו, אגודה סי' נ"ג) שכתבו שמותר לחמם לכתח' בשבת ע"ג "הדפין העשויין ע"ג התנור כמו שיש ברוטנבורג ובהרבה מקומות" ונלמד מדבריהם בפשטות להתיר להניח מאכל בתחילה בשבת ע"ג בלך (וה"ה ע"ג פלטה). המג"א (ס"ק ל"א) הביא לדברי הראשונים הנ"ל ומשמע בפשטות שגם דעתו להתיר להניח לכתח' בשבת ע"ג הבל"ך (כן הוא פשט דברי המג"א וכן הבינו בדבריו רע"א בסי' רנ"ט ס"ק ג והגר"ז בקו"א רנ"ג ס"ק י והמשנ"ב ברנ"ג ס"ק

פ"א) וכ"כ בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' נ') ובשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ב ע"ו) שע"ג טס מיוחד לשבת יהיה מותר לפי המג"א לתת אף לכתחילה בשבת.

לעניין מעשה נראה בפשטות בדעת המג"א (הנ"ל) ובדעת מחצה"ש (הנ"ל הערה מ) להתיר לתת לכתחילה בשבת על גבי בלך וכ"כ המהר"ם בריסק והמהרש"ג הנ"ל, גם בגר"ז (רנ"ג סע' כ"ו) כתב ע"פ דברי המג"א שמותר לתת לכתח' בשבת ע"ג טס שע"ג האש, וכ"כ התהלה לדוד (רנ"ג ס"ק י"ח). וכ"כ להתיר בספר ארץ החיים (סי' רנ"ח) בשם ספר שם חדש (על היראים) ובשו"ת יחווה דעת (ח"ב סי' מ"ה), וכ"כ בספר נתיבי עם (עמ' קל"ט), וכ"כ במנוחת אהבה (ח"ב פ"י סי' כ"ח). ונראה שכדעת המתירים היא גם דעת החי"א (כלל כ' סע' ע"א) והזרע אמת (ח"ג סי' כ"ו) והישכיל עבדי (ח"ג סי' י' סע' ג') והצי"א (סי' ט"ז אות ב') והשמש ומגן (ח"א נ"ג והיינו בבל"ך אך בפלטה דעת השמש ומגן להחמיר וכמש"כ לעיל הערה ח) (ודעת הדגור"מ הנ"ל הערה מ שההיתר הנ"ל אמור בכל מאכל שאין דרך לבשלו ע"ג כירה אלא בתוך התנור).

אמנם מצאנו גם מהפוסקים שאסרו נתינה בתחילה בשבת ע"ג בל"ך ובביאור דעתם נראה דהרי לעיל (הערה מ) הבאנו את הסתירה בין דברי מרן בסע' ג לדביו בסע' ה והבאנו מס' תשובות לסתירה זו. והנה לפי מש"כ הפרמ"ג תירץ שרק ע"ג קדירה המלאה בתבשיל חשיב 'אין דרך בישול בכך' אך אם נותן ע"ג קדירה ריקנית (או ע"ג בלך או פלטה) חשיב דרך בישול ואסור, וכדעת הפרמ"ג כן דעת רע"א והתוספת שבת ושו"ת שבה"ל שכתבו לאסור נתינה לכתח' ע"ג קדירה ריקנית בשבת (כנ"ל הערה מ). וכן נראה דעת הגר"ב פרענקיל, מהר"י קרט והכה"ח (סי' רנ"ג ס"ק י"א, ס"ז) וכן נראה בשו"ת אגור"מ (או"ח א' סי' צ"ג או"ח ד ע"ד בישול אות ל"ה) וכן דעת הגריש"א שליט"א (הביאו בס' הל' שבת בשבת עמ' רמ"ב ס"ק 90 ובשבות יצחק פ"ח). גם בתוך סיעת פוסקים זו מצאנו מחלוקת דהנה מדברי הפרמ"ג הנ"ל נ"ל בפשיטות שרק שימה ע"ג קדירה מלאה הנמצאת על הכירה מועילה להתיר נתינה לכתח' בשבת. אך נראה שיש לדון בדבר שהרי הפרמ"ג דיבר במקרה שהכירה התחתונה מונחת ישירות על האש ובכה"ג ס"ל דדווקא קדירה מלאה מועילה, והיינו לשני דברים, גם שתחשב כגו"ק וגם שלא תהיה דרך בישול בכך. אמנם במקרה שהקדירה מונחת ע"ג טס מתכת המונח ע"ג הכירה אפשר שגם הפרמ"ג יודה שמותר לתת עליה לכתח' בשבת. אמנם מצאנו בבה"כ (ד"ה ויזהר) שהביא לדברי הפרמ"ג והסביר שכוונתו שכשם ע"ג קדירה מלאה נחשב הדבר כאילו אינו נמצא כלל ע"ג הכירה משא"כ בקדירה ריקנית